

Asaf Auerbach

Asaf Auerbach

Praha

Česká republika

Rozhovor pořídil: Lenka Kopřivová

Období vzniku rozhovoru: říjen 2005 – únor 2006

Vždy, když jsem za panem Auerbachem přišla, měl výbornou náladu, neustále se usmíval. Nepamatuji se, že bych ho kdy viděla mračit se. Ba naopak, zpívá si, pohvizduje si... Po smrti své ženy žije s Robinem, svým psem, v bytě na jednom z pražských sídlišť. Říká, že jeho život není moc zajímavý - a přece. Jeho rodiče byli sionisté a pan Auerbach se narodil v jednom z palestinských kibuců. Rodina se však vrátila zpět do Čech, prožila zde těžká třicátá léta a na jejich konci se rozdělila. Asaf Auerbach se svým starším bratrem Rubenem měli to štěstí, že se dostali mezi tzv. Wintonovy děti [1](#), skupinu dětí, kterou se podařilo zachránit Angličanu Nicholasi Wintonovi. Válku prožili v Anglii a po návratu domů, do Československa, byli konfrontováni s hroživou realitou osudu evropských židů. Navzdory všem očekáváním, z nichž žili po celou dobu války, mnoha z nich se nepodařilo přijít domů a znovu se šťastně shledat se svými rodiči - také rodiče Auerbachovi zahynuli v Osvětimi. Pan Auerbach říká, že jeho život není zajímavý - není to tak docela pravda.

[Rodina](#)

[Dětství](#)

[Pobyt v Anglii](#)

[Po válce](#)

[Glosář](#)

Rodina

Chcete, abych vyprávěl o rodině, ve které jsem žil, o svých předcích, jaké prostředí mne, příslušníka minoritní entity žijící, jen občas v harmonické symbióze se svým okolím, obklopovalo. Své rodiče jsem viděl naposledy v létě '39, kdy jsme s bratrem jako Wintonovy „děti“ emigrovali do Anglie. Bylo mi jedenáct, v tom věku jsem se o tyto reálie moc nezajímal, bral jsem je jako danosti, to snad nezajímal žádné dítě mého věku pokud nepřišlo na příklad do bezprostředního styku s agresivním antisemitismem. Znal jsem ho jen zprostředkovaně, o tom co se děje v Německu jsem do určité míry věděl od rodičů. Takže jsem neměl mnoho podnětů ke kladení otázek, spíš jsem informace přijímal, ne je vyhledával.

K seznamování se svou dávnější minulostí jsem se dostal až velmi pozdě. Náhodou. Četl jsem asi před šesti lety, nejspíš v Roš Chodeš [2](#), to je měsíčník židovské obce, poznámku o tom, že vyšel

almanach k tuším 900. výročí založení Bečova nad Teplou, a že v tomto almanachu je také stať o dějinách tamní židovské obce. To už byl silný podnět, neboť v Bečově se narodil můj otec. A tak jsem zašel do Židovského musea za autorem této stati a požádal ho o kopii. V ní jsem se dozvěděl, že přítomnost židů v Bečově je historicky doložena od roku 1310, že se tam počet židů postupně zvyšoval, jejich počet kulminoval v roce 1880, kdy tam žilo 100 židů, asi 4,5% tamního obyvatelstva. Chtěl jsem se ponořit do „stromu života“ rodiny svého otce, vypůjčil jsem si ve Státním archivu na Hradčanech matriky bečovské židovské obce, ale daleko jsem se nedostal. Teprve za vlády Josefa II. byli židé nuceni přijmout rodinné jméno [3](#) a z tohoto roku je první zachovaný zápis o narozeních a sňatcích v Bečově. Matrika zemřelých se zachovala až z roku 1840. A tak nevím, kdy se mí předkové přistěhovali do Bečova a odkud. A nebylo jednoduché luštit matriky. Jsou psány v němčině, jak jinak. Ale švabachem a o krasopisu se už vůbec nedá mluvit. Nicméně jsem tam snadno vyhledal zápis o narození mého otce Rudolfa 23. března 1899, Simonu Auerbachovi a Luise rozené Fischerové. Jejich sňatek však v matrice zaznamenán není, nevím kde se uskutečnil.

Dědeček Simon je v knize narozených veden jako Samuel Auerbach, narozený 8. 6. 1849 jakožto nemanželský syn Abrahama Auerbacha a jisté Löblové, jejíž rodné jméno jsem nerozluštil. S ní měl už jednoho syna narozeného 16. 7. 1847. Prababičku rozenou Löblová dodatečně pojal za ženu, a to v červenci 1849. Její věk není v knize uzavřených sňatků uveden, ač to bylo zvykem. Nebyla to však pradědečkova první žena. Tou byla Babette Kleinová, se kterou se oženil 28. 10. 1840. V té době mu bylo 30 let a 3 měsíce, nevěstě 29 let a 11 měsíců. Asi to bylo bezdětné manželství, v knize narozených jsem žádného potomka nenašel, nenašel jsem ani v knize zemřelých pradědečkovu první ženu, takže je možné, že ji zapudil, protože mu nepovila žádná dítě a tak si mohl vzít matku svých nelegitimních synů.

Pradědeček Abraham zemřel podle matriky na marasmus v roce 1896 ve věku 86 let. V knize zemřelých jsem v roce 1902 našel záznam o úmrtí Fanny Auerbachové ve stáří 86 let. Narodila se tedy v roce 1816 a mohla by to tudíž být má prababička rozená Löblová. Z údaje o stáří pradědečka Abrahama v době jeho prvního sňatku vím, že se narodil v červenci 1810. V matrice jsem však záznam o jeho narození nenašel, takže se asi do Bečova přistěhoval a tím mi znemožnil pátrání po prapradědečkovi. A není to tím, že pátrání mi znemožnila skutečnost, že židé neměli rodinné jméno, v době jeho narození už jej mít museli.

A tak nevím, odkud přišli. Mám takovou nedoloženou hypotézu. Na sever od Bečova, několik desítek kilometrů za naší hranicí s Německem, leží městečko Auerbach, Kolega z práce mi odtud před 15 lety poslal pohlednici, je to malebné městečko označené Kurort Auerbach, u nás se tomu říkávalo klimatické lázně. Před časem jsem si zahrával s myšlenkou, že tam zajedu, ubytuji se v hotelu a až jim řeknu, že se jmenuju Auerbach tam na mne budou koukat s otevřenou pusou. Ale jet tam kvůli tomu?

Jméno Auerbach není vzácné, to jenom teď v Čechách, dřív bylo dost časté a jinde je asi časté i dnes. Nedávno mi dokonce jedná známá vyprávěla, že kdesi četla, že to je nejstarší doložené židovské příjmení v Čechách. Slyšel jsem to poprvé, ale nevylučuju to. Na Starém židovském hřbitově v Praze, na zdi vedoucí podél chodníčku po kterém se hřbitovem prochází, jsou plechové tabulky se jmény naproti hrobkám pochovaných osobností. Hned ta první říká že tam leží jistý Auerbach, byl to současník Rabi Löwa [4](#) a císaře Rudolfa II [Rudolf II. (1552 – 1612): z rodu Habsburků. 1576 – 1611 římský císař a český král – pozn. red.]. Takže to bylo v době, kdy ještě židé

příjmení zpravidla nepoužívali. Kolikrát už jsem si říkal, že bych měl zajít do Židovského musea a někoho se optat čím se tak vyznamenal, ale skutek utek.

Zpět k dědečkovi. Podle matriky sňatků se Samuel Auerbach, svobodný, 1.3.1882 oženil s Annou Luxbaumovou, starou 31 let a 1 měsíc, která je vedena v knize narozených jako matka tří dětí zplozených s (ted' už) Simonem Auerbachem. Nejstarší Jenny se narodila v roce 1883, kdy zemřela nevím, neznal jsem ji, nevěděl jsem ani o její existenci. Až po válce jsem se dozvěděl, že trpěla duševní chorobou a zemřela v psychiatrické léčebně. Zda před válkou nebo až za války to nevím, ptát jsem se nechtěl. Ale znal jsem nevlastního otcova bratra Leopolda, ten se narodil v roce 1885, jediný z rodiny byl zámožný, měl v Karlových Varech obchod s obuví a velký činžovní dům. Občas přijížděl do Prahy a navštěvoval nás, ale nebylo to často. Byl svobodný a v roce 1940 se mu podařilo utéct do Palestiny. Tam se mu moc dobře nevedlo, zemřel v polovině padesátých let. Byl to nezvykle obětavý člověk, podporoval mou babičku, svou nevlastní matku, po úmrtí dědečka jí koupil v Terezíně domek, kde měla obchůdek, táta z Terezína dojížděl do Litoměřic do obchodní akademie. A tak zřejmě financoval i studia svého nevlastního bratra a nevlastní sestry, která vystudovala konzervatoř.

Druhý sňatek Simona Auerbacha jsem v matrice nenašel, asi se oženil s Luisou, tedy mou babičkou, v jiné obci. Nevím odkud babička pochází. Kdysi mi to sestřenice řekla, když jsem se jí ptal, zda babička mluvila česky nebo německy, neboť ani to jsem si nepamatoval. Pocházela z vnitrozemí a proto uměla dobře česky. S babičkou měl dědeček dvě děti. Jako první se narodila v roce 1897 teta Ida a po ní 23.3.1899 Rudolf, můj táta.

Dědeček zemřel v Bečově 13.3.1914 ve věku 64 let a 9 měsíců. Fáma tvrdí, že byl alkoholik. Táta ani teta o něm nikdy nemluvili. Tomu se nedivím. Jak už jsem řekl, babička se s dětmi pak přestěhovala do Terezína. Já jí však pamatuju až z doby, kdy žila v Nuslích u své dcery, tety Idy. Babička toho moc nenamluvila, proto jsem si taky nedokázal vybavit, zda mluvila česky nebo německy. Před očima jí stále mám jenom jak sedí v kuchyni na židli, mírně se usmívá, ruce v klíně. Sestřenice mi vyprávěla, že se jednou strašně pohádala se svou dcerou, sbalila si svých pět švestek a odebrala se žít u svého syna, tedy u nás. Jenže přechod z obvykle poklidného prostředí u tety, kde nejvíc hluku nadělalo křídlo, na němž teta učila děti hrát, do bytu, kde se bratři věčně hádali a prali, tak to bylo z bláta do louže a za několik dnů prý sbalila svých pět švestek a vrátila kajícně k dceři. Toto je bez záruky pravosti.

Babička byla v roce 1942 deportována do Terezína [5](#) a tam, zemřela tak zvanou přirozenou smrtí díky nepřirozeným podmínkám. Jinak by se dožila vyššího věku. Datum úmrtí si nevzpomenu, musel bych zajít do Pinkasovy synagogy a tam ho na zdi vyhledat.

Takže zbývá něco říct o tetě Idě a její rodině. Vystudovala konzervatoř, hru na klavír. Vdala se za Otto Druckera, stavebního inženýra, v lednu 1927 se jí narodila dcera Dita a v únoru 1929 zemřel manžel na zánět středního ucha. Přecházel ho, bylo to právě v době pověstných třesutých mrazů, které tehdy sužovaly střední Evropu, a tak teta ve 32 letech ovdověla. Po druhé se už nevдалa, a tak ty tři ženy tří generací, babička, její dcera a vnučka, žily spolu. Měl jsem k nim z našeho vršovického bytu blízko a navštěvoval je tak jednou za čtrnáct dní, to už přesně nevím, většinou jsem chodil sám. Pěšky. Teta i sestřenice přežily válku v Terezíně, teta mi jednou vyprávěla, že se tátovi podařilo ji dvakrát vyreklamovat z transportu do Osvětimi, do kterého již byla zařazena. Měl nějaké vlivné známé. Takže možná, kdoví, bylo dobře, že už se nevдалa. Bylo by určitě obtížnější

vyreklamovat z transportu oba a tak by nakonec možná odjeli do Osvětimi oba. O tom, jak by o jejím osudu rozhodl Mengele nemám pochybnosti.

Neměla to lehké po válce. Malou penzi po manželovi – jaká asi mohla být po asi pětiletém zaměstnání – strýc už jí nemohl podporovat, hodin hry na klavír po válce taky moc nebylo, její předválečná „klientela“ byla nejspíš převážně židovská. Poměrně velký byt v Nuslích, ve kterém žily do transportu do Terezína, už zpátky nedostaly. Místo toho jí a Dítě dali podkrovní garsoniérku na Pankráci v šestém patře, se skoseným stropem, asi tak šestnáct metrů čtverečních, bez výtahu, a tak uhlí tahaly ze sklepa do šestého patra po schodech. Když Dita emigrovala do Austrálie v roce 1949, tak jsem tetu často navštěvoval a při té příležitosti nanosil uhlí. Teta odjela za dcerou na jaře 1951, bydlela z počátku sama, byla zaměstnána v kavárně, kde vařila kávu a čaj, později, když už sestřenice s manželem měli dům, tak se přestěhovala k nim. Dostávala po nějakém čase z Německa, v rámci tak zvaného Wiedergutmachung, jakousi penzi, s tím vystačila. Často jsme si psali, až do její smrti v roce 1986. Jednou tu ještě byla na návštěvě v doprovodu dcery, bylo to v květnu 1978, zrovna když jsem slavil padesátiny. Dita teď z té dálky jezdí poměrně často, jednou za rok, nejvýš za dva – vídám ji tak častěji, než sestřenici z matčiny strany, která bydlí v Mostě. Přitom nejsou mezi mnou a mou mosteckou sestřenicí žádná nedorozumění, jenom to časově nevychází.

Dita mi vyprávěla, že jí v Terezíně jedna cikánka věštila z karet budoucnost a předpověděla, že se s budoucím manželem seznámí na lodi. Na obchodní lodi, co ji vezla z Marseille do Sydney déle jak dva měsíce protože po cestě v každém přístavu nakládali nebo vykládali zboží, se rozhlížela po potenciálním manželovi, ale nebyl tam. A pak se s ním seznámila na přivozu v Sydney. Což je taky loď. Takže cikánka nelhala. Je to maďarský žid, před válkou emigroval do Anglie a po válce se přestěhoval do Austrálie, mají dva kluky, čtyři vnoučata. Manžel ještě pracuje v makléřské firmě. A to je mu už přes osmdesát. Doma by ho prý nicnedělání zničilo. Alespoň Dita to tvrdí.

Víc už toho o tátově rodině nevím. Tak teď mámině rodině. Pocházela z odlišného prostředí. Tátova rodina, to byli velmi chudí němečtí židé, máma pocházela zase z českožidovského středostavovského prostředí. Dědeček, Jindřich Fantl, narozený v roce 1867, pocházel z vesnice Chlebník. Babička, narozená v roce 1873, byla tuším odjakživa Pražanka. Její maminku, tedy mou prababičku jsem znal. Jmenovala se Róza Epsteinová, narodila se v roce 1848, tedy v roce, kdy se narodil o generaci mladší dědeček Auerbach a zemřela v roce 1936, to už mi bylo osm let, takže si ji pamatuju. Měla prý nálevnu alkoholických nápojů, ale v době, kdy jsem ji znal už žila u své dcery, dlouhá léta jí vedla domácnost, protože babička trávila hodně času v obchodě. Její vnoučata jí milovala. Mám pocit, že jim byla bližší než jejich maminka, asi proto, že na ně měla víc času.

Když jsme přijeli s mámou za jejími rodiči na Smíchov, kde měl dědeček U Anděla, v dnes už zbouraném domě, obchod s pánským prádlem, a to bylo pravidelně jednou týdně, tak jsme vždy nejdřív zašli za prababičkou. A když jsme jí nezastihli doma, tak jsme jí našli v parčíku u Vltavy. V kapsáři měla pro mne vždycky cucavý bonbón. Nebo několik slepených. Pak jsme teprve šli do krámu za dědečkem a babičkou. Dědeček s babičkou a prababičkou a před tím i se svými dětmi bydleli ve Vltavské ulici, pár minut chůze od Anděla. Byl to typický prostorný měšťanský byt v domě z přelomu století.

V krámě za kasou kralovala babička, dědeček „úřadoval“ vzadu v „komptoáru“, což byla úzká temná chodba ohraničená zdí a zadní stranou stěny z regálů, na jejím konci psací stůl se stolní lampou, telefonem, psacím strojem a dalšími náležitostmi a tady zase kraloval dědeček. Občas mi

dovolil psát na stroji, což jsem považoval za velký projev dědečkovy přízně. A za pultem obsluhovala teta Oly s příručím. Později, když děda předal obchod tetě Oly, tak mne posílali pro dědu do blízké kavárny, kam chodil každé odpoledne, samozřejmě kromě šabatu, na partičku karet. Tam jsem ho vždy našel s nezbytným viržinkem a nedopitou vystydlou černou kávou. Vždy dohrál hru, dopil kávu a bez reptání, že mu zrovna jde dobrá karta, posbíral na stole drobné a odešel se mnou do kšeftu.

Měli čtyři děti. Nejstarší Markéta, moje máma, se narodila v roce 1900, rok po ní strýc Rudolf, s delším odstupem v roce 1908 teta Olga a v roce 1915 teta Mirjam. Strýc Rudolf byl stavební inženýr, vídal jsem ho zřídka, byl na stavbě tabákové továrny na jižním Slovensku jako stavební dozor Československé tabákové reže, to byl státní monopol na zpracování a prodej tabáku a tabákových výrobků. Byl svobodný, měl vážnou známost, křesťanku, naléhala na něj, aby si ji vzal, nechtěl ji však ohrozit a chtěl se oženit až po válce. Kdyby si jí byl vzal tak by neskončil svůj život kdesi v Polsku, jenže jak to mohl tušit?

Zato teta Olga přežila právě proto, že se v roce 1937 vdala za křesťana, taky to byl stavební inženýr, Němec z Těšínska, vystudoval německou techniku v Praze. Oskar Dworzak. Takže asi jeho předkové až tak moc čistokrevní Němci nebyli. Samozřejmě na něj naléhali, aby se rozvedl, nedal se, možná tak i sobě zachránil život, neboť z tohoto důvodu nenarukoval do armády. Mohl taky zmrznout u Stalingradu, v lepším případě být po válce vysídlen nebo vyhnán [6](#), vyberte si sloveso, které se Vám víc líbí. Dědečkovi, pravověrnému židovi, se ovšem manželství s „nežidem“ pranic nelíbilo, asi se ani nezúčastnil svatby, na fotografiích ze svatby není ani on, ani babička.

Hůř na tom byla teta Mirjam. Ta se vdala sice za žida, ale o rok dřív než její sestra, a to bylo pro dědečka taky těžce stravitelné, měla počkat až se vdá starší dcera. To se u židů nedělá. Prožila Terezín, půl roku s manželem v tak zvaném rodinném táboře v Osvětimi, při selekci oba sice obstáli, ale byli už odděleni, strýc Oskar zemřel vysílením na pochodu smrti [7](#), několik desítek kilometrů od Terezína, kam je pěšky vedli. Teta pak byla v Hamburku, kde hlavně odklízeli sutiny po bombardování, konce války se dočkala v Bergen-Belsen, což bylo snad v posledních dnech války to nejhrůzostrašnější místo pod sluncem. Po válce se vdala za Františka Klemense, ten se vrátil do Prahy po emigraci v Anglii, sloužil tam jako navigátor v bombardáku, dokončil tu pak studia medicíny. StB [8](#) ho obtěžovalo, něco na něj měli a slibovali mu beztrestnost pokud se upíše ďáblu jako spolupracovník, což odmítl a tak se rozhodli v roce 1951 ilegálně překročit hranice. V té době měli už dvě děti a třetí na cestě. Dr. Klemens měl obavu dát mladšímu, tehdy dvou nebo tříletému synovi, kterého nesl spícího na zádech dostatečně velkou dávku sedativ, ten se probudil v tu nejnevhodnější chvíli, začal brečet a tak je pohraničníci chytili. Strýc seděl delší dobu, přidali mu za neúspěšný pokus o útěk z vězení, teta si odseděla tuším půl roku, a to ještě nadvakrát, byli tak „ohleduplní“, že jí přerušili výkon trestu, aby mohla porodit mimo věznici. Nejspíš tam neměli porodníka ani porodní bábu, tak proto. A tak po tu dobu měla teta Oly [Olga] pět dětí na starost. Nezáviděníhodné. Strýc měl po výkonu trestu zákaz vykonávat lékařskou praxi, pracoval ve fabrice, rozhodli se emigrovat legálně, trvalo to dlouhou řadu let, než jim to povolili. Emigrovali do Izraele, strýc už zemřel, devadesátiletá teta žije teď u své dcery. Podrobně o tom martýriu píše můj bratranec, syn tety Olgy, Ivan, ve své knížce nazvané „Report“. Já jsem s nimi užší kontakt v padesátých a šedesátých letech neměl, přestěhovali se nedlouho po návratu strýce z vězení do Písku.

Vlastně jsem Vám zapomněl říct o dalších osudech dědečka a babičky Fantlových. Dědeček měl štěstí – jinak se to nedá říct – zemřel ve své posteli na zápal plic v květnu 1940. Nedovedu si představit, jak by ty hrůzy snášel. Nepřežil by ani Terezín. Když jsem tento názor kdysi řekl tetě Mirjam, tak mi ho potvrdila. Babička byla z jiného těsta, to byl bojovník s obrovskou energií, který se jen tak nedal. V 72 letech onemocněla v Terezíně břišním tyfem, nechápu jak v těch podmínkách dokázala tyfus přežít a dočkat se tam konce války. Osvětim by nepřežila.

Babička zemřela v roce 1954. Ani ten závěr života neměla lehký. V posledních dvou letech žila v židovském starobinci, šťastná tam rozhodně nebyla, to mi bylo jasné, když jsem jí přicházel navštívit. Tehdy starobince vypadaly trochu jinak než dnešní domovy důchodců a jak neměla co dělat, tak se jí hlavou honily asi hodně smutné neodbytné vzpomínky na zemřelé děti. Měl jsem jí moc rád, po válce mi byla ze všech příbuzných nejbližší.

Dětství

Takže se mám konečně vrátit ke svým rodičům, osudům svým a bratrovým? Nerad, pořád to bolí, i po tolika letech. Mladí rodičů bylo poznamenáno příslušenstvím k sionistickému hnutí [9](#), to bylo v té době in, tak se tomu dnes říká, ne? Tam se zřejmě seznámili a připravovali na návrat do zaslíbené země. Připravovali se na práci v kibucu na nějakém statku a učili se ivrit, tedy novodobé hebrejštině. V roce 1922 emigrovali do tehdejšího britského protektorátu Palestina. Stali se členy kibucu v Bet Alfě, patřili mezi zakládající členy, přijeli do pustiny vykoupené od arabských šejků, postavili stany a postupně obojí zvelebovali. Na fotografii z roku 1930 už to tam vypadalo velmi slušně. Je to pohled z kopce, na stráni je veliký sad s již vzrostlými stromy, nejspíš pomerančovíky, pod svahem už řada budov, zejména hospodářských. Při kopání jejich základů narazili na zachovalou mozaikovou dlažbu synagogy z šestého století, tak je z toho museum. Hodně známé, fotografii té dlažby jsem viděl v několika publikacích.

Kibuc je zemědělské družstvo, fungující na principu každý podle svých možností, každému podle jeho potřeb. Ovšem velmi uskrovněných potřeb, podle možností kibucu. Měli společné stravování, když se jim roztrhaly kalhoty tak dostali nové, atd. Tedy základní komunistická idea. Jak řešili problém nekuřák versus kuřák deseti cigaret denně versus kuřák třiceti cigaret to nevím. Možná dostávali jakési kapesné. Kibucy jsou v Izraeli ještě dnes, je jich už méně, nežijou tam taky už tak spartánským životem jako tehdy. Od zemědělských družstev, tak jak jsme je znali tady, se ale podstatně lišily tehdy i nyní. Do kibucu vstupovali dobrovolně, mohli kdykoli přijít a kdykoli odejít. Často tam začínali svůj život imigranti i po válce, než se rozkoukali a rozhodli pro jiný, nezávislejší život. Takže ke kibucu měli a asi dosud mají poněkud jiný vztah než měli naši družstevníci k jejich družstvu, tomu asi taky odpovídala pracovní morálka. Byl je tam navštívit prezident Masaryk [10](#), dochovaly se fotografie, jak si s kibucim povídá v jídelně, ale jsou tmavé a neostře.

No a my jsme se tam narodili. Ne v Bet Alfě, ale v Ain Harodu, to je nedaleké městečko s nemocnicí. Nejdřív bratr Ruben na Silvestra v roce 1924 a pak já v květnu 1928. Zachovalo se potvrzení vrchního rabinátu v Jeruzalémě o svatbě rodičů. Bylo to až v roce 1926, asi hromadná svatba všech párů do té doby žijících na hromádce, nejspíš byli rabíni pohoršeni a tak jim kibucim vyhověli. Jim samotným to asi nevadilo. Bratr byl tedy v době narození nemanželský, ale na rodném listu nic takového napsáno není. Zato v mém rodném listu je omylem napsáno, že je otec Polák. Asi to bylo rodičům lhostejné, byli přece pouze Židi. Až těsně před naším návratem do Československa koncem roku 1930 se otec chtě nechtě musel odebrat na matriční úřad v Ain

Harod a tam podepsat místopřísežné prohlášení, že není Polák ale Čechoslovák. Na základě toho mi příslušný matriční úředník na rub rodného listu napsal, že se na základě přeloženého místopřísežného prohlášení Nationality Polish mění na Nationality Czechoslovak. Takhle jednoduše jsem změnil svou státní příslušnost. U nás by to asi bylo složitější. Zejména po válce. K cestě z Palestiny se mi váže jedna vzpomínka. Je to bez záruky, taky jsem si to mohl dodatečně vsugerovat. Stojím na palubě lodi a přede mnou nic než moře. Mohla by to být skutečná vzpomínka, ten rozdíl mezi vyprahlou Palestinou a Středozemním mořem mohl být hluboký dojem.

Proč jsme se vrátili? To nevím, nezeptal jsem se, proč by mne to tehdy mělo zajímat? Neznal jsem ani pojem sionismus. Vracela se tehdy řada rodin, asi hlavně ze zdravotních důvodů, jsou tam dost jiné klimatické podmínky než na jaké byli zvyklí a také fyzicky namáhavá práce, slyšel jsem, že tam řádila malárie, tak asi hlavně proto. S několika těmito rodinami jsme se stýkali i tady. To víte, že jsem si mockrát po válce řekl, že kdyby tam tehdy rodiče vydrželi, tak by bylo všechno jinak. Asi si to za války, možná ještě naposledy na rampě v Osvětimi, řekli také. Kolikrát v životě děláme klíčová rozhodnutí, která pak litujeme když dodatečně zjistíme jejich následky pro celý zbytek života? To co se stalo nemohli v roce 1930 předvídat ani astrologové. V té době byl Hitler ještě směšná bezvýznamná nula. O tři roky později by se už určitě rozhodovali jinak.

A tak jsme se tu octli v době velké hospodářské krize [11](#). Začátky asi nebyly jednoduché, přijeli jsme se s holýma rukama, jak v té situaci táta sehnal práci nevím. My kluci jsme neuměli česky, já měl dost času se naučit, bylo mi dva a půl roku, bratr si ale musel pospíšit, měl na to před vstupem do školy tři čtvrti roku. Ale v Anglii jsme na to měli mnohem méně času. Z počátku, do mých šesti let, jsme bydleli v pavlačovém domě na Žižkově. Vzpomínky téměř žádné, jen to že jsem chodil rok do mateřské školy Na Pražačku, to byla tehdy úplně nová škola, asi proto se na ní pamatuju. A pak si ještě vzpomínám na to, že v domě byl obuvník, spíš příštipkář, že jsem ho chodil navštěvovat do jeho temného krámků, zvědavý na to, jak to dělá a on mi něco vyprávěl. Jak vypadal náš byt si nevzpomínám. Vlastně ani na ten další, kde jsme žili dva roky. To bylo v Podbabě, kousek do kopce od konečné tramvaje. Tam jsem začal chodit do školy. Na školu si pamatuju. Bylo to několik provizorních přízemních dřevěných staveb, v každé z nich dvě třídy proti sobě. Po Praze jich bylo víc, v jedné takové učila pak začátkem padesátých let v Bráníku manželka.

Když jsme přijeli koncem letních prázdnin v roce 1936 z pionýrského tábora, tak nás na nádraží očekávali rodiče, ale místo do Podbaby jsme jeli do Vršovic. Do našeho třetího, teď už posledního bytu. O stěhování nám předem neřekli, to bylo překvapení. Byla to novostavba, byt byl prostornější, měli jsme tam velký obývací pokoj, který byl dětským pokojem a jídelnou, rodiče měli pokoj o něco menší a po celé šířce obou pokojů byl balkón. Měl asi stejnou velikost jako ten můj současný. Kuchyň měla jen nepřímé světlo, mezi naším pokojem a kuchyní byla od metru až ke stropu zeď ze skleněných cihel. Byl to už moderní byt, s ústředním topením, teplou vodou, výtahem v domě, v suterénu byla prádelna s pračkou a vyhřívaná sušárna. Ten tento byt bych dokázal ještě dnes namalovat, vidím ho zcela jasně před sebou. Tam jsem dochodil tehdy tak zvanou obecnou školu, to byla první až pátá třída, na konci školního roku v červnu 1939 jsem se ještě přihlásil na měšťanskou školu, ale tam už jsem nechodil, koncem července jsme s bráchou odjeli do Anglie.

Mé vzpomínky na mládí se vážou v podstatě jen k Vršovickým. Tehdy tam bylo ještě spousta nezastavěných ploch, kousek od nás kasárna 28. pěšího pluku a jeho vojenské cvičiště, tam jsme jako děti taky směli, o pár set metrů dál Eden s kolotoči a letním cvičištěm, které se v zimě proměnilo na kluziště. Nic nám nechybělo. Hodně jsem tehdy četl, to byla moje nejmilejší zábava,

ležet na břicho a číst si. Doma jsme mnoho knih neměli, já si z nich pamatuju jen na Švejka [12](#), toho jsem poctivě celého přečetl, z dětských knih si pamatuju na Čapkovy [13](#) pohádky a Dášenu a taky na knihu Bambi od nějakého severského autora, byla o životě kolouška. Ta se mi moc líbila. Měla zelenou plátěnou vazbu se zlatým nápisem. Asi mi jí někdo daroval k narozeninám. Vzal jsem si ji s sebou do Anglie, asi tam zůstala. Chodil jsem pravidelně do dětské knihovny, byla na Korunní třídě na Vinohradech vedle vodárenské věže, pěšky to nebylo ani půl hodiny. Ta dětská knihovna je tam pořád.

Jak to vím? Chodím se psem k veterináři do Vršovic. Našel jsem ho kdysi v telefonním seznamu, když jsme si pořídili tady toho welsh teriéra, jmenuje se Dr.Bondy, takže bylo zřejmé, že je souvěrec, tak proč bych ho nepodpořil, a navíc Vršovice, na které stále nostalgicky vzpomínám. A tak tam jezdím minimálně dvakrát za rok na vakcinaci, pokud nespěchám tak jedeme tramvají k Orionce, kde to v oněch dávných dobách nádherně vonělo, sejdu po schodech dolů na Ruskou, pak do Bulharské, v té jsme bydleli, na chvíli se zastavíme a já se dívám na náš balkón, vzpomínám a v duchu tam vidím mámu. Bulharskou pak dojdu do Kodaňské, po obvyklé trase do školy, u té se taky chvíli zastavím, před tou jsme v hodinách náboženství my nekatolíci hrávali škatule škatule hejbejte se, no a pak už je to jen kousek k panu doktorovi Bondymu.

Rodiče byli komunisté. Zřejmě si to přinesli z kibucu, což byla jediná fungující skutečná komuna, fungující bez diktatury proletariátu, vedoucí úlohy strany, represí, gulagů či drátěných zátarasů nabitých elektřinou. O tom, co se dělo už tehdy v Rusku nevěděli a pokud někdo něco tak svatokrádežného tvrdil, tak to určitě považovali za nepřátelskou kapitalistickou propagandu [14](#). A tak nás v tomto duchu také vychovávali, nechodili jsme cvičit do Sokola [15](#) ale do Federace proletářských tělovýchovných jednot, místo do Skautu do Spartakových skautů práce a v létě jsme jezdili do pionýrského tábora v Soběšíně na Sázavě, tam ta indoktrinace intenzivně pokračovala, jak jinak. Byla to nezpochybnitelná, nekriticky přijímaná víra, Svatou trojici nahradili Marx-Engels-Lenin, mesiáše Ježíše nahradil Stalin. Jinak si podlehnoutí tomuto náboženství nebo spíš bludu neumím vysvětlit.

Nevěřím, že by v té době někdo vstupoval do strany s výhledem, že si tím vytváří předpoklady pro to, aby v budoucnu získal neomezenou, nekontrolovatelnou moc nad lidmi a zdroji bohatství společnosti, být rovnější mezi rovnými, ale možná někdo byl tak předvíravý. A stejně to nemůže ospravedlnit to co někteří z těchto původně idealistů a těch co k nim přidali později napáchali. Promiňte mi tu odbočku od tématu. Klidně ji vymažte.

Tak tedy táta se po návratu z Palestiny angažoval, pokud vím, hlavně v tak zvané Rote Hilfe, po česku Rudé pomoci [16](#), která pomáhala komunistickým, možná i sociálně-demokratickým utečencům z Německa a Rakouska u nás. Zůstala ve mně vzpomínka na to, jak jednou k nám přišel jeden pán, ve vaně se čvachtal jako pominutý, a tak jsem se mámy ptal, proč tam tak vyvádí. Vysvětlila mi, že utekl z koncentráku, a že se několik měsíců nekoupal a proto si to teď chce pořádně užít. Pak u nás ještě poobědval a odešel. Takové návštěvy chodívaly často.

Ovšem jako člen komunistické strany mohl mít táta v práci problémy. A tak na 1. máje šli do komunistického průvodu máma s Rubenem, mne vzal táta na Václavák na chodník a tam jsme jim mávali. Vzpomínám, že máma měla na hlavě červený šátek. Jednou se nás druhý den paní učitelka ptala, co jsme dělali o 1. máji. Jeden snaživý hoch se hned přihlásil a žaloval, že viděl mámu s bratrem v komunistickém průvodu. Ale paní učitelka ho za tuto informaci nepochválila, místo toho

nám udělala přednášku o demokracii.

Po okupaci [17](#) ihned vypuklo zatýkání angažovaných antifašistů podle předem připravených seznamů, a tak v prvních dnech po okupaci táta doma nespál, občas zašel ve dne, ale na to jsme měli zvláštní znamení: kdyby byla na balkóně pověšena deka, tak by to znamenalo, že je u nás Gestapo. Nevím, zda bychom stačili deku pověsit, naštěstí táta v těch seznamech nebyl, a tak se po skončení vlny zatýkání vrátil domů. Ale pracoval i potom ilegálně, to vím, byl součástí organizace zajišťující ilegální přechody do Polska. Vlastně i já jsem, věřte nevěřte, ve svých jedenácti „ilegálně pracoval“. Několikrát mne táta někam poslal s ústním vzkazem. To byl vzrušující zážitek, ale taky to mohlo být nebezpečné, kdyby v tom bytě právě bylo Gestapo. Jak bych jim vysvětlil proč přicházím k neznámým lidem na návštěvu? Ale táta mne asi neposílal tam, kde by takové nebezpečí hrozilo. Detaily si už nepamatuju.

Doma jsme mluvili jenom česky, nevzpomínám si, že bych byl poznal, že to není tátova mateřská řeč. Perfektní ale asi nebyla, protože v dopisech, které nám rodiče psali do Anglie, byly k poznání máminy opravy tátových gramatických prohrůšků. Ale dělala to tak, že to bylo téměř k nepoznání. A nebylo jich mnoho. Na výslovnosti to asi znát bylo. Jenže v tom věku jsem to nevnímal.

Tedy abych řekl pravdu a nic než pravdu. Chodil jsem asi dva roky jednou týdně na soukromou hodinu němčiny a máma dostala nápad, že budeme jeden den v týdnu mluvit německy, abych se procvičil. Nápad nepochybně dobrý, určitě bych se tak naučil víc a rychleji, toho je dokladem, jak jsem se pak rychle souběžně naučil anglicky a německy v Anglii. Tam ovšem nouze naučila Dalibora housti. Doma jsem to po delší či kratší době vždy vzdal a máma nebyla asi důsledná a trpělivá.

Nevím, co bych Vám ještě řekl k životu před válkou. V mých dětských očích to byla idylická doba, žili jsme dost skromným životem, zámožní jsme určitě nebyli, nepamatuji se, že by rodiče, když spolu mluvili někdy zvýšili hlas nebo se hádali, když jsem to později vídal u jiných manželů tak jsem z toho byl vyjevený, nemohl jsem to pochopit, protože jsem s tím předtím nepřišel do styku a nevěděl, že něco takového existuje. Něco jiného byly vztahy mezi mnou a bratrem, tam to jiskřilo pořád, jak už to tak mezi sourozenci bývá, zejména když jsou dva. Asi když je jich víc, tak už to tak není, to už se ta sourozenecká soutěživost a závist rozptýlí. Taky to v Anglii hned přestalo. Rodičovskou přízeň jsme si už závidět nemohli.

Bratr hodně sportoval, tak moc doma odpoledne nebýval, já byl zase domácí typ, nejraději jsem byl s mámou, pozoroval jak vaří a vyptával se na to i ono, pomáhal když mi to dovolila, po velkém prádle jsem s ní chodil dolů do prádelny a pomáhal dávat prádlo do odstředivky, věšet a sbírat prádlo, jezdil s ní pravidelně jednou týdně na Smíchov, někdy i na návštěvy jinam. Ale asi jsem taky zlobil, občas mne máma honila kolem jídelního stolu s vařečkou, asi se mi podařilo mnohé dobře mířené ráně přece jen uniknout. Že bych dostal někdy nabančeno od táty, tak to si opravdu nepamatuju. Možná taky tím, že pracoval mimo Prahu, byl účetním revizorem, kontroloval zda členové kartelu dodržují dohodnutá pravidla, a tak v pondělí ráno odjížděl a vracel se v pátek večer a v sobotu dopoledne pak odcházel do auditorské firmy, pro kterou pracoval a zřejmě podával zprávu o svých zjištěních. Pamatuji se jen na jeden nedokonaný výprask, utekl jsem před ním do koupelny a zamkl se, strašně jsem se bál bití, odolal jsem tátovým výhrůžkám, že to bude horší když neotevřu, táta to nakonec vzdal.

No a pak bylo najednou po idyle. Hitlerovy projevy přenášené rádiem, které rodiče poslouchali, já jim sice nerozuměl ale z jeho způsobu hysterického řvaní poznal, že to nebude nic příjemného, okupace Rakouska [18](#), Mnichov [19](#), protektorát. A jak už bylo nebezpečí cítit ve vzduchu, tak začínala cvičení leteckých poplachů, vřiskaly sirény a my se museli jít schovat do nejbližšího domu a čekat až siréna oznámí konec poplachu. Máma vstoupila do dobrovolných zdravotních sester, koupila si uniformu a chodila po večerech na školení Červeného kříže. Vzpomínám jak jsme šli s mámou koupit plynové masky, prodávali je vedle Viktorovy Žižkov, byl jsem na tu svou moc pyšný.

Ráno 15. března 1939, to už jsme z rádia věděli, že prezident Hácha [20](#) tak zvaně požádal Hitlera o ochranu „nevím před kým - jsem šel jako obvykle do školy, jako vždy procházel Heroldovými sadami a tam se rozvalovali němečtí vojáci, náramně hluční a veselí, sami se sebou spokojení, topili pod vojenským kotlem a cosi si vařili k snídani. A taky si pamatuju, jak obléhali cukrárny a s odpuštěním se přežírali šlehačkou. Asi v Třetí říši nebyla. Nebo využívali pro ně velmi výhodný směnný kurz 10 Kč za marku, který zavedli hned první den po okupaci a obchodníci byli povinni přijímat platbu v markách.

Ještě jedna vzpomínka, nezdržuju? Klidně to pak vymažte. Jako školní dívka jsme jednoho dne místo vyučování šli povinně vítat našeho prvního protektora rytíře von Neuratha [21](#). Tuhle povinnou vítací činnost si po Němcích oblíbili i komunistické režimy. Ale to už chodili vítat i úředníci, vojáci, milicionáři a kdo ví kdo ještě. Učitelé nás odvedli na Smetanovo nábřeží, před námi na kopci Hradčany, kde se pan protektor hodlal usídlit, kolem špalířů školních dítek projížděly kabriolety a rozdávali papírové fangličky s hákovým křížem. Školní dívka je házela pod sebe, byli jsme přece čeští vlastenci a tehdy ještě nevěděli, jak moc se máme bát, a tak přivezli další várku, a to se několikrát opakovalo, pan protektor měl zpoždění, stáli jsme tam asi tři hodiny. A pak kolem nás projel dlouhatánský průvod a my ani nakonec nevěděli, který z těch mnohých uniformovaných pánů se spoustou pozlátka je ten pán, kterého jsme přišli přivítat. Stejně už jsme fangličky neměli, ležely v kalužích pod námi. Asi jsme si ve vlastních očích připadali jako nebojácní hrdinové.

Pobyt v Anglii

O chystaném odjezdu do Anglie jsme museli vědět brzo po 15. březnu, neboť jsem přestal chodit na němčinu a místo toho začal chodit na angličtinu. No a po skončení školního roku už jsme se začali připravovat na odjezd, měli jsme odjet 1. srpna. Před námi báječné dobrodružství, jak jinak bych se v tom věku podíval do Anglie. Stejně to bylo jen na pár měsíců, brzy buď padne Hitler, přece se ho Němci musí chtít zbavit, a my se vrátíme nebo rodiče přijedou za námi. Tak proč si dělat starosti? Začaly horečné přípravy, všelijaké nákupy, na každém kousku prádla muselo být našito jméno, aby to mohli po vyprání roztřídit. Teprve po letech jsem si všiml, že na mé prošívání dece je v jednom rohu paspulka s nápisem AUERBACH našita jen z části a do ní zapíchnuta jehla s nití; máma asi musela odejít od šití a pak na to zapomněla. I takové maličkosti dokázaly po letech vnést do duše hluboký smutek.

Jedno červencové nedělní ráno, právě jsme seděli v kuchyni u snídani, zazvonil u dveří listonoš; přinesl telegram, ve kterém bylo napsáno, že odjíždíme už 18. července. Nevím proč tehdy z původního velkého transportu nás 70 vybrali k dřívějšímu odjezdu, ti zbývající pak ještě odjeli do Anglie 1. srpna, ale ten další, který měl odjet 1. září už nedojel. Podle fámy sice odjel, ale v Německu je vrátili. Ten den Němci napadli Polsko, vypukla světová válka. Když přišel ten telegram, tak jsem se rozběčel, protože to znamenalo, že opustím rodiče dřív, než jsem to měl v hlavě

zafixováno. A to už máma nevydržela a taky se rozplakala. Pak už jsme byli stateční, nebo jsme se alespoň, tedy hlavně rodiče, přemáhali. Vlak odjížděl o půlnoci z Wilsonáku, tak nás rodiče ještě před tím vzali na večeři do nóbl restaurace na Václaváku. Pamatuju si to jako by to bylo dnes, protože jsem byl poprvé v restauraci. Byl to Vašatův rybí restaurant s úslužnými číšníky ve fracích, stříbrnými příbory, atd. Moc jsme toho asi tu první noc nespali, byly tam děti mnohem mladší než já, ty celou noc proplakaly. Ještě v noci jsme překročili hranice protektorátu, pozdě odpoledne druhého dne jsme opustili Německo a byli v Holandsku. Z vlaku jsme do té doby vystupovat nesměli, jídlo a pití na cestu jsme měli z domova. Sice jsme z toho asi pojem neměli, ale najednou se nám ulevilo, cítili se volní. Z Holandska si pamatuju, že tam snad nikdo nechodil pěšky, všude spousta kol, není divu, když je to samá rovina. Pozdě večer jsme dojeli do přístavu, tam nás naložili na loď, přidělili kajuty a konečně jsme se mohli natáhnout a vyspat. A ráno jsme se už vzbudili v anglickém přístavu v Harwichi. Takže jsme si tu plavbu lodí ani trochu neužili. Vlak do Londýna odjížděl až v poledne, tak nás vzali na hřiště, hráli jsme fotbal. No a odpoledne jsme už byli v Londýně, na nádraží nás odvedli do nějaké haly a tam si nás naši budoucí opatrovníci rozebrali. Pro mne, bratra a ještě dalších šest dětí si přijela paní Hanna Strasserová a odvezla nás do Stoke-on-Trent, čtvrtmilionového zakouřeného průmyslového města ve střední Anglii. Těch šest dětí jsem do té doby neznal.

To bylo tak: Hanna byla přítelkyní rodičů, znali se z kibucu, i ona s manželem a synem se vrátili do Československa, žili v Teplicích odkud její manžel pocházel, asi dvakrát jsme s mámou byli u nich na návštěvě. Bratr byl u nich rok na výměně, aby se naučil německy, tomu se říkalo na tauši, jejich syn byl zase u nás, aby se naučil česky. Po Mnichově bydleli v Praze nedaleko od nás, taky v Bulharské ulici a do Anglie emigrovali už začátkem roku 1939. Asi se tam Hanna dozvěděla o akci Nicholase Wintona, a tak iniciovala vytvoření Czech Children Refugee Committee – North Staffordshire Branch neboli výbor na záchranu českých dětí, který dával dohromady lidi, kteří chtěli pomáhat, shánět finanční dary na kauci, kterou chtělo ministerstvo vnitra dřív, než dali Nicholasu Wintonovi pro nás povolení k pobytu, peníze na financování našeho pobytu a zajistili i ubytování, paj nás často navštěvovali, zvali k sobě domů, vozili na výlety a tak. Městské zastupitelstvo dalo k dispozici jeden z domků v sirotčinci – nazývalo se to Children's Homes neboli dětské domovy – nebyl to obvyklý sirotčinec, ale to čemu se dnes říká dětská vesnička: oplocený pozemek s vraty neustále otevřenými, od vstupu vedla slepá ulice, spíš alej se vzrostlými stromy, na konci velikánské hřiště, po obou stranách aleje dvojdomky, v každém domku opatrovnice, kterou děti oslovovaly mother, a s ní asi deset dětí obou pohlaví ve věku od tří do čtrnácti, takže to byla taková velká rodina, ale bez otce. Tak jako v rodině taky museli doma pomáhat: zametat a vytírat podlahu, mýt nádobí, škrábat brambory, nosit uhlí a tak.

No a jeden z těch domků byl tehdy prázdný a město ho dalo k dispozici našemu výboru. A tak bydlení, vodu a elektřinu výbor pořídil zadarmo, jednou za rok nám tamní důlní společnost darovala fůru antracitu a na to ostatní potřeby už sháněl peníze výbor. Ze začátku to šlo, později už to bylo stále obtížnější, válka přinášela lidem jiné problémy, odborové organizace, náš hlavní sponzor, měly podstatně menší příjmy a asi i pomáhal rodinám členů, kteří narukovali. I my jsme pomáhali v domácnosti, to mi nevadilo, byl jsem z domova zvyklý, táta v neděli vařil oběd, uměl jen jedno jídlo, rizoto s uzeným masem, ale to nevadilo, vždy jsem se na to znovu těšil. No a my s bráchou po obědě myli a utírali nádobí. Postě máma měla v neděli den odpočinku. Už jsem zase odbočil.

Z těch domácích prací jsem měl strach jen když jsem přišel na řadu se zatápěním v krbu, jiné vytápění tam nebylo. Několikrát to zhaslo, kouř šel do pokoje místo do komínu, chvíli to vždy trvalo, než se oheň umoudřil. Ale zima tam byla stejně, pokud člověk nestál přímo u krbu, kde si nahřál půlku těla a po otočení o sto osmdesát stupňů tu druhou. Navíc jednoduchá okna a já rozmazlený z bytu s ústředním topením. A první dlouhé kalhoty mi koupili až v patnácti!

Ale první týden jsme byli rozmístěni po rodinách, neboť nás očekávali po 1. srpnu, a tak ještě nebyly dokončeny přípravy. Po nastěhování začala intenzivní výuka angličtiny, neboť ani ne za dva měsíce začínal školní rok. Učila nás Angličanka, učitelka angličtiny v penzi, předtím učila angličtinu v Palestině, ta ovšem česky neuměla, takže jsme se učili pomocí obrázků, ukazováním na věci a tak. Asi to měla vyzkoušené, něco nás naučit musela, takže jsme za šest týdnů nastoupili do školy. Mne nechali opakovat pátou třídu, po půl roce usoudili, že už umím dost anglicky a převedeli do šesté třídy, do které jsem věkem patřil. Tam jsem dokončil šestou a sedmou třídu, pak udělal zkoušku na dvouletou průmyslovku, tam mne to bavilo, učitelé nás dokázali zaujmout, bez problémů jsem jí absolvoval. Dokonce jako premiant. Poslední dva roky v Anglii jsem strávil v Československé státní střední škole, což bylo gymnasium financované československou vládou v exilu, tak tam už jsem problémy měl. Ne kvůli češtině, tu jsem nezapomněl na rozdíl od mnoha jiných, ale s biflováním nezáživného učiva, to mne nebavilo. A tak jsem procházel s odřenýma ušima.

S rodiči jsme si po nějakou dobu mohli dopisovat, jenom to dlouho trvalo, pošta procházela cenzurou v Anglii a Německu a navíc jsme ji posílali přes známé v USA, také to byli bývalí kibucim z Bet Alfy. V Praze jsme k nim s mámou chodívali na návštěvu. To šlo až do vypovězení války Spojenými státy Německu, ale i pak jsme ještě měli nějakou dobu kontakt. Byla možnost dopisování zprostředkovávané Mezinárodním červeným křížem v Ženevě, to bylo vlastně určeno pro válečné zajatce na obou válčících stranách a nějak se stalo, že i nám to bylo umožněno. Bylo to velmi sporé psaní asi jako telegram, omezené na dvacet pět slov kromě adresy a psát jsme museli německy. Na druhou stranu se psala odpověď. Kam se to odnášelo k odeslání nevím. Několik jich mám schováno, všechny asi ne, tak nevím, kdy to přestalo. Nejspíš v roce 1942, když rodiče byli odtransportováni do Terezína. Ne, nepřišlo mi to divné, neboť i ostatní děti už tyto zprávy nedostávali a tak jsem si myslel, že to Němci zadrželi, nebyli jsme váleční zajatci.

Bombardování jsem nezažil, jen jednou spadla bomba do nedalekého domku a zcela ho zdemolovala, nejspíš nějaké německé letadlo bylo zasaženo a potřebovalo odlehčit zátěž. Přitom to bylo průmyslové město, uhelné doly, strojírenské podniky a tak. Ale nálety jsme v průběhu bitvy o Britanii užili ažaž, prakticky noc co noc přes Stoke létaly bombardéry někam dál na sever. Začaly houkat sirény, vzbudili nás, my se rychle oblékli a běželi do nedalekého protileteckého krytu, který byl společný pro celý sirotčinec. No a když na zpáteční cestě přeletěli tak zahoukali konec náletu a my mohli zpátky do postele. Dost často se to opakovalo i víckrát za noc. Takže jsme se moc nevyspali. Ale ráno se šlo do školy, jakoby nic, s nezbytnou plynovou maskou, ta se nedala porovnat s tou, která mi zůstala doma nepoužitá. Tato byla uložena v papírové krabici ze které čouhal špagát, aby se dala nosit přes rameno a místo skleněných zornic tam byl ovál z celuloidu. Takže jsem tou maskou pohrdal, ale nosit jsem jí musel. Jako všichni, i dospělí. Jiné pro civilisty nebyly, zato byly zadarmo.

Opatrovala nás časem se měnící manželská dvojice, také z Československa. Bez výjimky to jim byla němčina mnohem bližší než čeština, případně čeština jazyk neznámý, a tak jsem se vlastně

souběžně s angličtinou naučil i německy. Tak ale už tak dokonalá zdaleka nebyla, se slovníkovou zásobou jsem na tom byli dobře ale z gramatiky bych dostal pětku. Brzy jsme si na sebe zvykli, nevzpomínám, že by mezi námi dětmi byly nějaké animozity, hádky, rvačky. Samozřejmě mi byla část osazenstva sympatičtější, ale to nebránilo celkem pohodovému soužití. Taky z nás udělali pěvecký sbor, bratr hrál na pianovou harmoniku a Ralph, to byl jeden z nás na housle, a tak jsme chodili „koncertovat“ po městě, to nás ještě oblékli do čehosi strašného, co sami ušili a o čem si Angličané měli myslet, že to je československý kroj, ani vám to nechci popisovat. Nám říkali, že to má být propagace Československa, aby si nemysleli, že pocházíme z Afriky, ale nejspíš hlavním cílem byla sbírka na provoz domova. Ale na tu dobu stejně rád vzpomínám.

Horší to bylo s pobytem v Československé státní škole, kde jsem byl poslední dva roky. Něco jiného je soužití deseti dětí a soužití dvou set dětí. Vadila mi deprivatizace, nechápu proč Angličané si tolik potrpí na své boarding schools, tedy po česku internátní školy. Možná proto, že poslat dítě do takové školy není nijak laciné, že u bohatých to patří k bontonu, ale taky si asi myslí, že se v tom prostředí jejich dítě „zocelí“. Na sobě jsem to nepozoroval.

Čtvery letní prázdniny jsem prožil na severu Anglie na různých ovčích farmách, tak trochu jsem pomáhal, v posledních dvou letech dost pilně se senosečí. Byly to obrovské plochy luk s víceméně volně se pasoucími stády tak osmi set ovcí, noci trávily pod širým nebem a jelikož sníh je tam vzácností, tak se asi zčásti i v zimě napásly a nebyly závislé jen na senu. Ale bylo ho dost, sklízeli jsme ho celé léto. Tedy když nepršelo. A to bylo dost často.

Bratr byl z nás osmi nejstarší a v osmnácti, v létě roku 1943, vstoupil dobrovolně do československé armády. Po něm postupně i ostatní kluci, kromě mne, já byl nejmladší, osmnáct mi bylo až v roce 1946. Takže ke konci války jsme z původních osmi zůstali už jen, tři, kromě mne ještě dvě holky, ty byly mladší než já. Koncem května, možná začátkem června mi do školy přišel dopis od bratra, který mezitím dorazil s armádou do Prahy. V něm mi psal, že ve Vršovicích nikoho nenašel, tak zajel na Smíchov, tam našel tetu Oly a Mirjam a babičku, že děda zemřel a že o rodičích je známo jen to, že byli odvezeni kamsi z Terezína a od té doby nic. Asi si už uvědomoval, nejspíš z vyprávění tety Mirjam, jaký osud je postihl, to mi naplno napsat nedokázal a tak jsem dál žil v iluzi, nebo chcete-li v naději, že se ještě odněkud vynoří. Podobně na tom byli asi taky matky a manželky vojáků, jimž napsali vojenští páni, že jsou nezvěstní a taky dlouho doufali, že se vrátí, obzvlášť pokud byli na ruské frontě. Odtamtud se váleční zajatci vraceli ještě začátkem padesátých let.

Návrat zpátky organizovala naše vláda a tak nás, tedy mne a ty dvě dívky, jednoho dne koncem srpna 1945 naložili do vojenského letadla asi pro přepravu parašutistů, protože jsme seděli jsme podél trupu na dřevěných lavicích, pohodlné to zrovna nebylo. A bez občerstvení! V Ruzyni nás naložili do autobusu a odvezli do budovy YMCA v Žitné ulici, kterou předělali na provizorní ubytovnu a přidělili nám každému postel. Dal jsem kufr pod postel a rovnou šel na Karlovo náměstí, nasednul na šestnáctku, a jel na Smíchov. Neboť šestnáctkou jsem tam vždy jezdil s mámou. Anděl byl v tu chvíli můj jediný pevný bod ve vesmíru. Zašel jsem do obchodu, neboť jsem nevěděl kde teta bydlí. Tam byl jen příručí, kterého jsem znal už před válkou a ten mne nasměroval.

Kolikrát jsem si v Anglii představoval jak přijedu do Vršovic, vzhlednu nahoru k balkónu zda tam nezahlednu mámu, pak zazvoním u dveří, otevře mi máma nebo táta, vykřikne radostí a tím přivolá druhého rodiče. Jak budeme nekonečně šťastní, vstoupíme po druhé do stejné řeky a pak už to

bude jen nádherný, idylický život ...

Po válce

Dopadlo to jinak. Zazvonil jsem u tetiných dveří, přišla mi otevřít drobounká stařenka, pozdravil jsem, zeptal se zda je paní Dvořáková doma, stařenka řekla, že šla nakoupit, že se brzy vrátí, a pak jsme se s babičkou ve stejném okamžiku poznali a objali. Babička mne vzala do pokoje, sedli jsme si a babička začala plakat současně radostí i bolestí. A pak jen opakovala, a to velmi často až do své smrti „Proč jsem raději nezemřela já?“ Od té doby vím, že pro ženu není větší bolest, než smrt dítěte. Ten den když babička umírala, tak jsem ji s tetami navštívil v nemocnici. Byla v morfiiovém deliriu, nepoznávala nás a jen opakovala „Grétinko“. Tak oslovovala svou dceru, mou mámu.

Občas si půjčuji v místní knihovně anglickou knihu, abych úplně nezapomněl, co kdyby se to ještě někdy hodilo. Minule jsem si půjčil autobiografický román Sons and Lovers od D.H.Lawrence. Vypráví tam o smrti svého staršího bratra, o zármutku své matky, jak stále opakovala „If only it could have been me!“ Takže babiččina reakce nebyla výjimečná.

Asi za půl hodiny se tety vrátily z nákupu, zase velké vítání a objímání, Mirjam rozhodla, že okamžitě zajdeme do Žitné pro můj kufr a hned první noc v Praze jsem spal u tety na Smíchově. Bydlel jsem tam dva roky, až do maturity. Měl jsem postel v obývací hale, která byla zároveň jídelnou, halou se procházelo z předsíně do obývacího pokoje, ložnice i koupelny a tak o soukromí nemohla být řeč. Samozřejmě to bylo lepší než žít v sirotčinci, což se stalo mnohým, i těm dvěma dívkám, co byly se mnou v Anglii. Jednou jsem v tom židovském sirotčinci byl se spolužákem navštívit jeho bratra. Byla to otřesná zkušenost, která mi umožnila uvědomit si oč lépe na tom jsem a snad se i tolik nelitovat. Ale i tak návrat domů byl nesrovnatelně smutnější než odjezd do Anglie. Tehdy to byla doba velkých nadějí, spíš jistoty, že se brzy shledáme. Ale život musel pokračovat, tak jsem zašel do nejbližšího gymnasia a s odřenými uši přečkal zbývajících dva roky do maturity. Po maturitě jsem spolu s několika spolužáky odejel na tříměsíční výpomoc zemědělství do vylidněného pohraničí. Tehdy to byla údajně podmínka pro přijetí na vysokou, mnozí se na ní vykašlali a stejně je do školy vzali. Ale nelituju, byla to taky životní zkušenost.

Manžel tety Oly tehdy už projevil zájem, abych se odstěhoval. V té době už byla teta Mirjam přestěhovaná do svého původního bytu, kupodivu nebyl obsazen. Bylo to v Bulharské ulici, tedy několik domů od mého předválečného bydlení. V tom domě mi našla podnájem a tak jsem se tam odstěhoval. S financemi to bylo špatné, měl jsem sirotčí penzi po tátovi necelých šest set korun a k tomu od americké židovské organizace JOINT jsem prostřednictvím pražské Židovské obce dostával tisíc korun měsíčně. To představovalo dnešních asi dva tisíce korun. Ale na oběd jsem v týdnu jezdil na Smíchov, večeřel většinou u tety Mirjam, takže takhle to šlo jakž takž zvládnout. Za čtyři roky jsem vystudoval na ČVUT statistiku a nastoupil do práce v energetice, v té jsem byl zaměstnán v různých ekonomických funkcích celý život.

To ne, problémy v zaměstnání s tím, že jsem žid, jsem neměl, i když to bylo všeobecně známo. Bodejť ne, když mám tak exotické jméno, nad kterým mnozí kroutili hlavou. To spíš s tím, že jsem nebyl v partaji, to samozřejmě mělo vliv na mou kariéru, v tom jsem nebyl výjimka. Občas mi někdo řekl že kdybych, tak bych, ale to pro mne nebyl dostatečný důvod k tomu, abych se o členství ucházel. Když mi to po vojně v roce 1954 přímo nabídli a dali mi do ruky přihlášku k vyplnění, tak jsem si ji sice odnesl domů, ale po několika dnech jsem to decentně odmítl, že je mi sice myšlenka socialismu velmi blízká, ale že do strany s projevy antisemitismu vstoupit přece jako

žid nemůžu a nechci. Bylo to nedlouho po procesu se Slánským [22](#) a jeho bandou sionistických spiklenců, kupodivu můj postoj pochopili. S další nabídkou mne už nikdy neobtěžovali.

Na jaře 1950 jsem se oženil s dívkou, se kterou jsem chodil už od oktávy, ke konci roku se narodil první syn, Ivan, a v roce 1956 druhý, Pavel. Oba se slušně učili, vystudovali techniku, starší strojařinu, mladší elektrotechniku, oba jsou ženatí. Ivan má dvě děti, dcera nedávno ukončila vysokoškolské studium, stavařinu, syn zase loni na vysokou nastoupil, studuje architekturu. Mladší Pavel bohužel děti nemá. Chtěli je, ale nevyšlo to. Oba synové cítí sounáležitost se svým židovstvím, ale nijak ho nepěstují. Proč by taky měli, když ani jejich „čistokrevný“ otec se v tomu nevyžívá. Ivan jednou před námi prohlásil, ani už nevím v jaké souvislosti, že je víc hrdý na své poloviční židovství než na své poloviční češství, což mne u srdce zahřálo, manželku popudilo. Ale kupodivu na to nereagovala, přešla to, jakoby to přeslechla. To bylo dost neobvyklé.

Takže ještě zbývá něco povědět o dalších osudech mého bratra Rubena. Ty byly poněkud méně přímočaré, než ty moje. Po propuštění z armády se odstěhoval do Brna ke kamarádovi z vojny, který tam dostal byt, a tak tam s ním bydlel, dostudoval průmyslovku a v létě 1946 maturoval. Do zaměstnání nastoupil do Teplic, nevím proč si vybral Teplice, možná proto, že tam kdysi byl na tauši. Své komunistické přesvědčení z mládí nezapřel, vstoupil do strany, možná taky proto, že to pokládal za dědictví po rodičích, a byl velmi aktivní. Chtěl splynout s majoritní společností, a tak si změnil jméno na Pavel Potocký. Stejně jsme ho ale všichni jeho blízcí do konce jeho života oslovovali Rubene. Nenásledoval jsem ho, protože pro mne jediným dědictvím bylo mé jméno a mým úkolem bylo, aby ve mně pokračovali. Nenásledoval jsem ho ani ve vstupu do strany, ne proto, že bych myšlenkám socialismu nevěřil, ale spíš z pohodlnosti, nechuti k organizovanosti, ke spolkaření všeho druhu.

To, že si změnil jméno mě mrzelo, ale nic jsem mu neřekl, byl to starší brácha, tak jakým právem bych ho mohl kritizovat, jenom jsem si říkal, že když už, tak mohl zvolit mámino jméno za svobodna Fantl, to německy ani židovsky nezní. Prý je to jméno sefardských židů [23](#), to jsou ti, co přišli ze Španělska. Údajně odtud pochází dědečkovi předkové. Mirjam mi jednou vyprávěla, že nám máma chtěla po návratu z Palestiny nechat změnit rodná jména, a že já měl být Karel. Ale tehdy to nešlo, jenom změnit německá příjmení na česká. Tedy po vzniku Československé republiky [24](#) v roce 1918, kdy se to stalo „in“.

Zase odbočuju. Tak tedy jak už jsem řekl bratr byl velmi činný ve straně v Teplicích, a tak rozhodli, že je to, čemu se tehdy říkalo perspektivní kádr a že by se měl politicky dál vzdělávat. K tomu sloužil Lidový dům v Hybernské ulici, kdysi a teď znovu sídlo sociálních demokratů. Internátní škola, ve které strávil školní rok 1949/1950. Pak byl asi půl roku jakýmsi začínajícím referentem v partajním aparátu. Ale to už začaly čistky ve straně, podezřelí byli hlavně interbrigadisté, kteří bojovali proti generálu Frankovi ve španělské občanské válce [25](#), ti co byli za války v Anglii a jak už je zvykem po staletí, židé. Bratr vyhovoval dvěma kritériím, tak mu decentně řekli, že by měl odejít pracovat mezi dělnickou třídou, aby ji lépe poznal [26](#). No, mohl taky dopadnout hůř, mohli z něj taky udělat protistátního spiklence. Ale na to tam byl asi příliš krátkou dobu a se špičkami nepřišel do styku.

Odejel do Ostravy, fáral dva nebo tři roky pod zemí, žil s dalšími brigádníky v dřevěných barácích, tedy spíš s lumpenproletariátem než s proletariátem, nevím už kolik jich bylo na pokoji, měl tam postel, skříňku nic víc. V roce 1951 jsem byl služebně v Ostravě, tak jsem to využil a zajel do

ubytovny, dost mne to šokovalo. Po několika letech se vrátil do Prahy, dojížděl do Vodochod, kde se vyráběly tryskové stíhačky, pracoval tam několik let jako zámečník. Když Sověti v roce 1956 vyslali armádu do Maďarska [27](#) k potlačení povstání tak to byla ta pověstná poslední kapka a vystoupil z partaje. Tehdy to nebyla žádná sranda, snad desetkrát si ho povolali na výbor a snažili se ho různými „argumenty“ přesvědčit, aby zůstal straně věren, byli peskováni, že dělník vystupuje z partaje, ale trval na tom, tak ho konečně pustili. Byl z toho ve velkém stresu. Po nějaké době si našel práci v Modřanech, denní dojíždění do Vodochod bylo časově hodně náročné. V Modřanech taky pracoval jako zámečník a pak nějaký čas jako technolog, takže konečně mohl uplatnit své vzdělání. Oženil se, narodily se mu dvě děti a v roce 1969 emigroval do Spojených států, zemřel před dvěma lety. Po roce 1989 byl jednou s dcerou, ta je taky Mirjam, na návštěvě v Praze, když jsem ovdověl tak jsem byl u nich, to bylo v roce 2000.

Ani tam to neměl lehké, zejména první roky. Z počátku žili v New Yorku, pak se přestěhovali do Denveru, našel si práci jako technolog, manželka pracovala v továrně na prádlo jako šička, dcera vystudovala vysokou a nyní je profesorkou na vysoké škole v Miami. Synovi se do studií nechtělo, v něčem se potatil, nechal si změnit jméno z Jana na Michaela a doma mu stejně říkají Honzo, je řidičem nákladáku, svobodný a stále bydlí s mámou. Což je vlastně dobře, protože by jinak byla sama, její angličtina je i po tolika letech prachbídna, nikdy si v emigraci nezvykla ale zpátky taky nechtěla. Dospělí děti by se určitě nevrátily, tak proto asi. Mají tam pěkný domek se zahrádkou a hypotéku už splacenou.

Takže to by snad už o rodině bylo všechno. Říkal jsem Vám hned na začátku, že na nás nebylo nic zvlášť zajímavého, co by stálo za sepisování. Byly dramatičtější osudy, ty by se spíš měly uchovat v paměti. Jenže v mnohých rodinách nezůstal nikdo, kdo by jejich příběhy mohl vyprávět.

Takže chcete ještě abych řekl něco o vztahu naší rodiny k náboženství, k židovství v širším slova smyslu, k tradicím. Byli jsme téměř všichni bezvěrci. Dědeček z máminy strany byl hluboce věřící, denně chodil ráno i večer do synagogy se pomodlit, o šabatě tam pobýval téměř celý den, byl v představenstvu smíchovské synagogy a členem, snad dokonce předsedou pohřebního bratrstva, které v židovských obcích obstarává poslední věci člověka. Jeho členové se chodí modlit k umírajícímu, po smrti oblékají do rubáše, ukládají do rakve a A pokud byl nemajetný tak zajišťovali z darů souvěrců pohřební výdaje. Židovský pohřeb jsem zažil jen jednou, pohřeb smíchovské babičky v roce 1954. Tehdy mne zarazilo, že je pohřbívána v obyčejné bedně sbité z hrubých neopracovaných prken, zprvu jsem se v duchu pohoršoval, myslel jsem že tety chtěly ušetřit na rakvi. Pak mi teprve došlo, že to je židovský obyčej vyjadřující myšlenku, že při narození i ve smrti jsme si všichni rovni. O náhrobcích to ale neplatí. Těmi už se dávají najevo majetkové poměry zesnulého stejně jako na křesťanských hřbitovech.

Snad ještě dědův syn Rudolf byl věřící, ale určitě nebyl tak častým návštěvníkem synagogy. Ani nevím jak to bylo s babičkou. Za dědečkova života určitě dodržovala určité zvyky, ženy se však tradičně tolik nemodlí jako muži, nemají na to čas, když se musí starat o domácnost když muži někde mudrují a hádají se o význam toho či onoho biblického výroku, nemají ani přístup do modlitební síně, smí jenom do vyhrazených prostor. Zatímco muži od nepaměti se v útlém věku učili hebrejštinu, aby mohli číst svaté knihy a o nich disputovat, jejich ženy zůstávaly analfabety asi až do zavedení povinné školní docházky. Takže s babiččinou nábožností jsem se setkal až po válce. To jednou v roce, v Den smíření trávila čas od rána do pozdních odpoledních hodin v Jubilejní synagoze, to je ta v Jeruzalémské ulici, celý ten den se v souladu s náboženskými příkazy postila.

To znamená u Židů nejen nejíst ale také nepít. Teta Oly měla obavy, aby v důsledku toho v jejím věku na cestě domů neomdlela a tak jsem pro ní před koncem bohoslužeb došel, čekal před synagogou a doprovodil ji domů. Jom Kipur a Roš Hašono tedy Nový Rok a Den smíření jsou tak zvané Velké svátky a v tyto dny mnozí Židé, kteří jinak synagogu nenavštíví po celý rok a ani doma se moc nemodlí a nejspíš i mnozí nevěřící zaplňují synagogy po celém světě. Asi to v nich posiluje vědomí sounáležitosti s židovstvem i když jinak se snaží asimilovat a splynout s většinovou společností.

Rodina se však přece jen scházela kompletní jeden den v roce a to na seder [seder: termín vyjadřující zejména domácí bohoslužbu a předepsaný rituál pro první noc svátku Pesach – pozn. red.], slavnostní večeři k uctění památky odchodu Židů z egyptského otroctví. Ta večeře má velmi přísný přesně stanovený rituál, nejmladší člen rodiny klade nejstaršímu členovi rodiny stanovené, vždy stejné otázky, a dostává na ně každý rok přesně stejné odpovědi. Tím nejmladším jsem byl já, vzpomínám, že dědeček seděl v čele prostřeného stolu, já vedle něj po pravé straně na delší straně stolu, a kladu mu v hebrejštině otázky, které mne v hodinách náboženství naučili, on mi hebrejsky odpovídá a já mu nerozumím ale vím o čem povídá, to nám v hodinách náboženství pan rabín vysvětlil. Všichni se usmívali, jak jsem to krásně přednesl, měl jsem před sebou knížku, ve které samozřejmě hebrejsky byly napsány otázky [Čtyři otázky, Ma ništana: tradičně přednesené nejmladším účastníkem sederu o Pesachu – pozn. red.] a odpovědi, ale naučit jsem se je musel nazpaměť, jinak by to bylo hrozné koktání.

Do synagogy jsem jednou ročně chodil, ale ne na Den smíření, byl to svátek kdy děti pochodovali synagogou, každé v ruce propůjčený praporec s Davidovou hvězdou [byl to svátek Purim – pozn. red.]. Jak jsme procházeli kolem představenstva synagogy, které sedělo před schránkou na tóru, tak jsme byli jeho členy obdarováváni kornoutem cukroví. Děda tam taky sedával a já byl na něj pyšný.

Ještě jednou jsem byl v synagoze, vím přesně datum, bylo to 1. ledna 1938, bratr měl bar micvah, neboť den předtím mu bylo třináct, věk kdy hoch vstupuje mezi dospělé a četl z Tóry text stanovený pro tento týden. Bar micvah je moc slavná událost v židovské rodině. Zda to uměl přečíst nebo si to nabíflal to nevím. Já jsem už o bar micvah přišel, kdybych byl o to stál, tak jsem ho mohl mít v Anglii, v Československé státní škole jsme měli „svého“ českého katolického kněze i rabína a malou motlitebnu. Tuším, že se v ní střídaly katolické a židovské bohoslužby, určitě by mne rád připravil, ale já byl hrdý na své beznabožství. Dnes toho lituji, patří to neodmyslitelně k židovství tak jako obřizka, takže se cítím o to ochuzen.

Věřící, nevěřící, na náboženství jsem chodil, bylo to vždy jednou týdně odpoledne ve škole, chodili jsme tam z více tříd a učil nás kantor z nuselské synagogy, asi ve Vršovcích žádná nebyla. Byl to starší vysoký hubený pán, velmi tolerantní, přicházeli jsme skoro všichni bez jarmulky, neměli jsme žádnou, a tak jsme si při modlení na začátku a konci hodiny – „Šema jisrael adonaj elohejnu, adonaj echad.“ [hebrejsky: „Slyš Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin je Jeden.“], dál už to nevím, jedna taky začínala „Boruch ato Adonaj“ [hebrejsky: „Požehnán jsi Pane“] - si dávali dlaň na temeno hlavy a tím ten handicap překonali. S úsměvem se nás ptal, zda jsme měli k obědu vepřo-knedlo-zelo, když ano, tak jsem mu to řekl, ani jsem asi v té době nevěděl, že bych to jíst neměl [kašrut, rituální způsobilost, židovských předpisů týkajících se jídla předepisuje, které živé tvory je dovoleno jíst, a které ne. Vepřové maso je zakázanou potravou – pozn. red.]. Ale on se jen usmíval a nekomentoval to. Pak nám vyprávěl biblické příběhy, před začátkem svátků proč je slavíme a taky

se pokoušel nás naučit hebrejsky. Tak v tom jsme nevynikali, myslím, že jsme se nedostali dál než k přečtení slabikáře, z něhož si pamatuji jen první stránku, tedy po vašem tu poslední. Na ní byla namalovaná zahrada a pod ní hebrejsky GAN. Opravdu se zlobil, jen když jsme s námahou odslabikovali v textu slovo „jejo“, což nic neznamená, židé tím obcházejí napsání božího jména, Jáhve, to je zakázáno. Podezřívám se – a nejen sebe – že jsme se na to, jak se rozčílí těšili a nikdy nezapomněli říct jejo. Proč jsem, doma vychováván k bezvěrectví chodil do náboženství? Ze stejného důvodu, ze kterého brácha absolvoval bar micvah: kvůli dědečkovi. A mně to nevadilo ani neuškodilo.

Jinak jsme židovské tradice nepěstovali, ani košer stravu. Už jsem vám přece říkal, že táta v neděli pravidelně vařil rizoto z uzeneho, miloval jsem chleba se sádlem posypaný škvarkama, to byla nějaká pochoutka [kašrut, rituální způsobilost, židovských předpisů týkajících se jídla předepisuje, které živé tvory je dovoleno jíst, a které ne. Vepřové maso je zakázanou potravou – pozn. red.]! Nevím, ale možná ani na Smíchově na to nebyli tak přísní, tedy kromě séderu a že po celou dobu svátků pesach jedli macesy místo chleba. Proč si to myslím? Když jsme s mámou byli na každotýdenní návštěvě tak jsme tam byli až do večera a tak jsem večeřel na Smíchově. To mi dali dvě nebo tři koruny, to už nevím kolik, v létě mne poslali do vedlejšího krámu, mlíkárně, a tam mi mlíkařka nalila hrnek mléka, k tomu dvě housky a trojhránek možná dva ementálu, měla tam stůl, u kterého jsem to snědl. Ale v zimě mne posílali na roh do uzeneštví na párek s hořčicí. A to zrovna kóšer není. Ale svíčkovou na smetaně jsem ochutnal až po válce. Takže tu máma asi neuměla, neboť to jí doma nenaučili, maso a mléko v jednom pokrmu být nesmí, dokonce má být oddělena sada nádobí na masové pokrmy a na mléčné pokrmy [kašrut, rituální způsobilost, židovských předpisů týkajících se jídla zakazuje jest masitou a mléčnou stravu při tomtéž jídle. Podobně se striktně navzájem odděluje vše, co přichází do styku s mléčnými a masitými pokrmy – pozn. red.]. V biblických dobách nebyly chladničky a při těch teplotách na Středním východě toto pravidlo bylo rozumné, ne? Jinak jsme asi jedli to co ostatní. Měl jsem rád plněné bramborové knedlíky se zelím, buchty, ty máma upekla den před velkým prádlem a my je pak měli k obědu, miloval jsem houskové knedlíky s vejci, to bývalo k večeři, ještě teď mám před očima, jak sedíme s bráchou u stolu a já mu je kradu z talíře a hned byl důvod k sváru.

Ne, ani vánoce jsme doma neměli. Nejspíš jsem se doma na to zeptal, když mi kamarádi vyprávěli o štědrovečerní večeři a nadílce. Ale doma mi zřejmě na to odpověděli, že křesťani mají křesťanské svátky a my židé zase židovské svátky. S tím jsem se zřejmě spokojil, neboť vím, že jsem svým spolužákům vánoce nezáviděl. S tímto logickým zdůvodněním jsem se spokojil. - I když později jsem ke svému údivu zjistil, že někteří židé vánoce dodržovali právě kvůli tomu, aby to jejich dětem nepřišlo líto.

Ale tak úplně jsem o vánoce nepřišel. Zaměstnanci firmy, ve které táta pracoval, dostávali od pana šéfa kapra. Živého. Ale táta ho domů přinést nemohl, protože byl v týdnu mimo Prahu. Sídlo firmy bylo v ulici Ve Smečkách a tak máma vzala síťovou tašku, starý ručník a mne a jeli jsme pro něj. Tam měli v kanceláři dřevěnou kád', takovou co se z nich loví kapři na ulici před vánoci, z ní jednoho vylovili, zabalili do mokrého ručníku, vložili do sítě a my ho odvezli domů. A pak už musel ve vaně počkat až přijede v pátek táta a vykoná nad ním ortel smrti. Ale určitě jsme s jeho snědením nečekali až do Štědrého večera. Asi jsme ho zbaštili hned v sobotu nebo neděli. Jak ho máma připravovala si nepamatuju.

A pak tu byla ještě jedna vazba k vánocům. Bratr měl o Silvestra narozeniny, ty se u nás slavily, a aby mi nepřišlo líto, že dostal dárek a já nic, tak mi darovali pytlík s prskavkami. Zapaloval jsem jednu od druhé dokud jsem všech deset vevyprskal. Na tento dárek jsem se vždy předem těšil a byl jsem s těmito svými vánocemi naprosto spokojený. Vlastně jsme těmito prskavkami přivítali i nový rok.

Takže chcete mermomocí vědět, v čem spočívá mé židovství, jak ho vnímám, co pro mne znamená. Nebyla by nějaká jednodušší otázka? Proč se klade zrovna nám, židům? Nebo nám tak často a jiným jen sporadicky? Co víc: proč si ji klademe sami? Když se zeptáte deseti Čechů co pro ně znamená češství, tak vám všichni dají přibližně stejnou odpověď. Podobně když se zeptáte deseti Němců, deseti Francouzů, a tak dále. Nikdo se nezamýšlí nad tím, že se Čech píše s velkým Č nebo Němec s velkým N. I když těsně po válce jsme psali němec, ne Němec, ale to proto, abychom dali najevo své hluboké a nesmiřitelné opovržení. Když jsme se naučili rozlišovat mezi hodnými a zlými Němci, tedy těmi, kteří žili na východě a těmi na západě, tak to už jsme je zase psali s velkým N. Vlastně se divím, mohli jsme nadále ty západní psát s malým a ty hodné s velkým a takhle jednoduše je rozlišit. Cikán se snad taky téměř vždy psal s malým c, Roma s malým r už nikdo nenapíše. Zase zbytečně odbočuju.

Ale tak úplně zase ne. Protože když se zeptáte deseti židů, v čem vidí svou židovskou identitu, tak asi dostanete řadu nesusoudných odpovědí. Jsou židé s velkým Ž a židé s malým ž, ale to nesouvisí s jejich opovrhováním nebo neopovrhováním majoritní společností. Nejjednodušší to mají ti, co se už narodili v Izraeli a žijí tam, ti asi mají stejný vztah k židovství jako Češi k češství, tak to jsou Židé s velkým Ž. Což nevylučuje, že jsou zároveň židé s malým ž, tedy věřící. Tedy židovští židé. Vy jste to ještě nikdy neslyšela? To se nedivím, já taky ne, právě jsem si to vymyslel. Ale proč ne, když může být český katolík nebo pakistánský muslim.

Horší je to s námi v diaspoře. Pro věřící je to asi taky poměrně snazší na tuto otázku odpovědět. Prý když se v Brooklynu zeptám pejzatého žida v kaftanu, který vypadá jako jeho předkové, když se před sto lety přistěhovali z Haliče kým je tak mi hrdě odpoví, že je Američan. Pro něj je tedy vztah k židovství, alespoň si to myslím, především jeho vztah k židovskému náboženství, takže to je žid s malým ž. Je to tak jednoduché? Vždyť ten pejzatý židáček, hrdý na to, že je Američan se záměrně anachronicky svým zevnějškem odlišuje od většinové populace, stýká se téměř jen s jinými pejzatými židy, žije v jakémsi dobrovolném skoro ghettu, mnozí z nich ještě mluví, čtou a píší nejen anglicky, ale i jidiš, nejspíš pro mnohé z nich je jidiš mateřská řeč. S tím se tuším u třetí generace Italů či Irů či Čechů narozených ve Spojených státech sotva setkáte. Nejspíš si to své američanství ten pejzatý anachronismus osvojil v americké škole, kde se vlastenectví pěstuje ve velkém, vlajky jsou na všech možných místech. Ale lepší vlajky než neustále se měnící fotografie nejvyššího pantáty v rámečku ve školách a úřadech. Takže lituju, v tom američanství brooklynského žida se nevyznám.

A co s námi nezabohy? Nedávno jsem o tom mluvil s jedním moudrým, vzdělaným pánem, vysokoškolským profesorem v penzi, taky nevěřícím. Když jsem mu řekl, že neznám odpověď na to co jsem víc, zda Čech nebo Žid, tak mi řekl, že on je především Čechem a pak teprve židem. A to prošel těmi nejhoršími lágry. Copak se to dá změřit? Je snad z 80 % Čech a z 20 % žid? Nebo to je 90 ku 10, nebo 70 ku 30? Když řeknu český katolík nebo americký mormon nebo francouzský jehovista tak všichni vědí co mám na mysli. Ale když řeknu český žid? To už nemusí být nutně věřící. Takže zase jsou s námi problémy, vybočujeme stále z řady.

A když řeknu židovský žid? To nelze napadnout ale je to pojem neznámý a na první pohled absurdní. Ale v tom je zase ta zvláštnost: všechna ostatní významná náboženství jsou náboženství bez hranic, na rozdíl od křesťany pěstují misionářství, nejraději by ze všech černochoů nadělali křesťany, nechápu proč je k tomu někdy dost nevybíravě nutili, jindy zase mazaně jim nadbíhají prostřednictvím charitativní činnosti. Proč jim neponechají jejich víru? Jako by na tom záleželo v co věří, zda mají jednoho boha nebo deset bůžků. Hlavní je, aby alespoň v něco věřili, k něčemu měli úctu, v něčem nacházeli útěchu, něco vytvářelo základ etiky. Teď mne napadlo: nenahrazují křesťanům svatí bůžky? Taky má každý z nich nějakou funkci, ten ochraňuje před tím, ten druhý zas před něčím jiným, a tak dále. Misionářství se mi proto protiví. Že by to byl podvědomý vztah k antimisionářskému židovství?

Má v tom jasno alespoň židovská náboženská obec? Chcete-li vstoupit do obce, tak to musí schválit nejvyšší náboženská autorita v obci, rabín. Ale neřídí se tím, zda jste věřící nebo nevěřící. Řídí se halachou, tj. předpisem, který mimo jiné říká, že židem je ten kdo pochází z židovské matky. Na otci už nezáleží, neboť kdo ví kdo opravdu je otcem, dokažte to. Teď už by to šlo, umíme přečíst DNA, jenže co kdyby pak vyšlo najevo, že hlava rodiny není otcem? To by byl malér větší než to, že ho rabín nechce jen tak přijmout do obce.

Takže ten, kdo má jen židovského, s prominutím, nejistého otce, už židem tak říkajíc ze zákona není, musí konvertovat k židovství a to není snadné. Musí před rabínským soudem vykonat zkoušky ze znalosti hebrejštiny a svatých spisů, zejména příkazů a zákazů, dodržovat základní náboženská pravidla a nevím co ještě. Zatímco já můžu být analfabet a totální ignorant a nevěřící a přesto nikdo nemůže zpochybňovat mé židovství a tudíž i právo být členem náboženské obce. A tak nejvyšší náboženská autorita rozhoduje podle kritérií, která s příslušností k náboženskému společenství, řádně zaregistrovanému na ministerstvu kultury, nesouvisí. Samozřejmě to nevím, ale možná polovina členů této náboženské obce jsou nevěřící. Pokud vím, tak do synagogy z nich s tou pravidelností jako můj děda chodí hodně málo, možná deset, možná dvacet. Není to absurdní? Takže vidíte, že u židů nelze uplatňovat standardní postupy.

K něčemu se přiznám. Když jsem byl na vojně, to bylo začátkem padesátých let, tak na nás chtěli, abychom vystoupili z církve. Byl jsem nevěřící, a tak jsem si logicky řekl, že tam nemám co dělat. Tak jsem jim to lejtro vyplnil a odevzdal. Na štěstí jsou vojáci bordeláři, kde to lejtro skončilo nevím, z obce mi nadále před každým židovským Novým rokem posílali složenku na náboženský příspěvek s tím, že od počtu přispěvatelů závisí výše státního příspěvku. Tak jsem jim pravidelně posílal stovku nebo dvě a tak jsem členem obce nakonec zůstal. Taky mi posílali Židovskou ročenku, tu jsem koupil a poctivě celou přečetl. Ale to byla má jediná židovská aktivita. Žil jsem ve smíšeném manželství a necítil potřebu se s touto náboženskou komunitou stýkat. Je mi to líto, na stará kolena k tomu neumím najít cestu zpět.

Že se vyhýbám přímé odpovědi a na dotazy odpovídám dotazy, pochybuju o všem možném, zejména o sobě? Tak to asi opravdu jsem žid. Já se těmi otázkami nesnažím vyhnout odpovědi, já ji těmito otázkami hledám. Tak tedy jsem Čech i Žid a necítím potřebu nebo nutnost kvantifikovat poměr mezi mým češtvím a židovstvím. Proč taky, k čemu by to bylo. Čech jsem ze stejných důvodů jako ostatní Češi. Žiju tu téměř od narození, téměř celý život, čeština je téměř můj rodný jazyk a je to jazyk, který ovládám zdaleka nejlépe v porovnání s těmi ostatními, které také nějak ovládám. Chodil jsme téměř jen do českých škol, mí předkové tu už žijí nejméně dvě století a nejspíš mnohem déle – co když ten na starém hřbitově je jakýsi vzdálený příbuzný – takže mám s

Čechy, ale nejen s Čechy společné dějiny. Česká kultura je mi nejbližší, je to prostředí, na které jsem zvyklý. Takže nemám důvod, proč bych se neměl cítit Čechem, i když mne někdy štvou. Zejména jejich časté projevy xenofobie. Ale to není české specifikum.

Tak proč jsem tedy taky Žid? A jsem s tím malým nebo velkým ž? Škoda, že není nějaké třetí, to by mi vyhovovalo nejlíp. Prostě mé židovství je něco ve mně, nezávisle na mé vůli, ať se mi to líbí nebo ne, i kdybych přestoupil k jiné církvi jako to udělal olomoucký arcibiskup Kohn [Kohn, Theodor (1845 – 1915): římskokatolický církevní hodnostář, částečně židovského původu – pozn. red.], protože mí rodiče byli židé, jejich rodiče byli židé, rodiče jejich rodičů a tak dále až do těch biblických dob, kdy ještě Češi nevěděli, že jednou budou Češi. Ale ani to není odpověď. Protože dejme tomu třetí generaci Holanďanů narozených ve Spojených státech už asi vůbec nic nepojí k jejich prapředkům v Nizozemí, k holandské kultuře. Neznají ani slovo holandsky. Na rozdíl od toho pejzatého anachronického brooklinského žida, který mluví a píše anglicky i jidiš a navíc hebrejsky, aby mohl předčítat v synagoze z Tóry, číst si v talmudu a porozumět čtenému. Holanďan třetí generace se nezajímá o to, která partaj tam je u moci a nejspíš ani neví jak se jmenuje holandská královna. Zase na rozdíl od Židů i židů, kteří dění v Izraeli vnímají velmi citlivě.

Někteří Holanďané ještě pěstují krajanské spolky, jednou dvakrát za rok se sejdou, vezmou si holandské kroje, na nohy dřeváky, ve kterých už neumějí chodit a zpívají holandské národní písně s americkým přízvukem. A možná ještě lamentují nad tím, že si New York nezachoval své původní jméno New Amsterdam, o to je připravili ti zatracení Angličané. Ale určitě už nemají pocit, že jsou američtí Holanďané a určitě se jich nikdo proto taky neptá, v čem spatřují své nizozemství.

Asi nic nevymyslím. Kdysi na tuto otázku odpověděl Ota Ornest [Ornest, Ota (1913 – 2002): vlastním jménem Ohrenstein. Divadelný režisér a překladatel – pozn. red.] slovy, že je to osud a úděl. Nevím zda to měl z vlastní hlavy ale nic lepšího nevymyslím. Asi opravdu je ve mně to židovství dáno především tím, že jsme byli po staletí nenáviděni, pronásledováni, zaháněni do ghett, zabíjeni při pogromech a nakonec systematicky vyvražďováni. To je asi to společné dědictví, to jsou asi ty naše společné dějiny, které se odvíjely společně s dějinami zemí, ve kterých jsme žili nebo nás přechodně tolerovali, které z nás dělá židy, ať chceme nebo nechceme. Samozřejmě kromě víry a svatých spisů, které měly rozhodující podíl na přežití židovstva. Proto i arcibiskup Kohn zůstal podle mého názoru židem, ať už si to přiznával nebo ne. Přinejmenším proto, že kdyby se dožil holocaustu, tak kdo ví, co by se s ním stalo, zda by ho katolická církev dokázala ochránit před Osvětím. Asi by si to musel přinejmenším uvědomit, chtěl nechtěl. Tak jako mnozí konvertité, kteří nebyli arcibiskupy. Ale já jim tu konverzi nezalívám, jenom mám pocit, že je od židovství neosvobozuje. Vždyť i pokřtěná Madelaine Albright [Albright, Madelaine (nar. 1937): americká politoložka, diplomatka a politička. Dcera československého diplomata židovského původu, Josefa Korbela – pozn. red.] si to na stará kolena uvědomila, a ta přitom nebyla ohrožena.

Na druhé straně si myslím, že by můj pocit sounáležitosti s židovstvím asi časem hodně vybledl, kdyby nedošlo k tomu, k čemu došlo a život uplýval po roce 1937 poklidně dál tak, jako před ním a s antisemitismem jsem se bezprostředně nesetkával. A to zejména po smrti dědečka, který byl mým nejsilnějším poutem k židovství, který by mne určitě ještě dovedl k bar micvah...

Pochybuju, že by mne byl nějak zvlášť zajímal osud Izraele, možná by to ještě dnes byl britský protektorát Palestina, ale asi bych ze zvědavosti svou rodnou zem navštívil. Snad by to ve mne už tehdy něco probudilo. Byl jsem tam v roce 2000 a uvědomil si až tam, že to je víc než standardní

turistický poznávací zájezd s cestovní kanceláří, že tam jsou mé kořeny, že se tam kdysi rodili, žili a umírali mí dávní předkové. Ale už předtím jsem si uvědomil, že je domovem mnohých, kteří zázrakem unikli holocaustu, jejich dětí a dětí jejich dětí, proto je pro mne něčím jiným, než by byla kdyby...

Zase ten rozdíl mezi námi a většinovou společností. Znáte snad Čecha, který by měl nějaký vztah k místům odkud je před jeden a půl tisíciletím přivedl do této země oplývající medem a strdím praotec Čech? Vědí alespoň s jistotou odkud přivedl?

Napovídal jsem toho víc než dost, kdo asi najde trpělivost si to přečíst, nebo se nad tím dokonce zamyslet? Benjamin Franklin kdysi na konci dopisu své dceři napsal přibližně: „Promiň, že jsem neměl čas napsat ti kratší dopis.“ Moudrý to pán.

Glosář:

1 Winton, Sir Nicholas (nar

1909): britský makléř a humanitární pracovník, který v roce 1939 zachránil 669 židovských dětí před smrtí tím, že je transportoval z území ohroženého Československa do Velké Británie.

2 Roš chodeš

časopis židovské náboženské komunity, vydávaný židovskou obcí v Praze, jediné židovské periodikum vycházející na území bývalého Československa, tj. dnes České republiky a Slovenska. Název časopisu, Roš Chodeš, znamená “nový měsíc”: každý měsíc přináší nové informace o životě židovské komunity v České republice a na Slovensku rozhovory se zajímavými místními i mezinárodními osobnostmi, komentáře k událostem v Izraeli, uveřejňuje literární, historické a umělecké studie, informuje o náboženském dění v pražských synagogách atd.

3 Josef II

(1741-1790): císař svaté říše římské, král český a maďarský (1780-1790), představitel osvícenského absolutismu. Zavedl řadu politických, ekonomických, sociálních a kulturních reforem. Jeho “Toleranční patent” a “židovské reformy” udělily židům práva, která dříve neměli: mohli se usazovat v královských městech, pronajímat půdu, věnovat se řemeslům a obchodu, stát se členy cechů. Zároveň však Josef II. vydal i řadu nařízení, která neodpovídala židovským zájmům: zakázal používání hebrejštiny a jidiš v obchodu, zavedl povinnou vojenskou službu pro židy, na základně zvláštního nařízení si židé museli vybrat německé příjmení.

4 Löw, Maharal (1512 nebo 1520 - 1609)

jeho skutečné jméno je Jehuda Liwa ben Becalel, který byl židovským myslitelem a nejznámějším pražským vzdělavcem za vlády Rudolfa II. Jeho díla vycházejí z náboženské tradice, mysticismu, Kabbaly a astrologie. Rabi Löw se stal námětem mnoha vyprávění a od 19. století je spojován s vytvořením umělého stvoření Golema.

5 Terežín

ghetto v České republice, řízeno za druhé světové války SS. Židé odtud byli transportováni do různých vyhlazovacích táborů. Čeští četníci byli využíváni k hlídání ghetta. Zároveň s jejich pomocí mohli židé udržovat kontakt s okolním světem. Navzdory zákazu vzdělávání se v ghettu konala pravidelná výuka dětí. V roce 1943 se rozšířily zprávy o tom, co se děje v nacistických koncentračních táborech, a proto se Němci rozhodli Terezín přetvořit na vzorové židovské osídlení s fiktivními obchody, školou, bankou atd., a pozvali do Terezína na kontrolu komisi Mezinárodního červeného kříže.

6 Nucený odsun Němců

jeden z termínů používaný pro označení masových deportací Němců z Československa, které proběhly po druhé světové válce na přelomu 1945-46. Iniciátorem myšlenky vyřešit poválečné vztahy mezi Čechy a Sudetskými Němci masovou deportací byl prezident Edvard Beneš, který pro svůj záměr získal podporu spojenců. Deportace Němců z Československa spolu s deportacemi z polského pohraničí byly největším poválečným přesun obyvatelstva v Evropě. Během let 1945-46 muselo Československo opustit více než 3 miliony lidí, 250 000 Němců s omezenými občanskými právy mohlo zůstat.

7 Pochod smrti

Němci se ze strachu z postupujících spojeneckých armád snažili zbavit důkazů v podobě koncentračních táborů. Proto ničili veškeré zařízení koncentračních táborů, které opouštěli. Vězni byli nuceni bez ohledu na věk a pohlaví nastoupit na mnohakilometrové pochody bez jídla a odpočinku na přespání. Tyto pochody obvykle neměly žádný konkrétní cíl.

8 Státní tajná bezpečnost

československá zpravodajská a bezpečnostní služba založená roku 1948.

9 Sionismus

hnutí bránící a podporující ideu suverénního a nezávislého židovského státu a návrat židovského národa do domova svých předků, Eretz Israel – izraelské domovina. Dr. Theodor Herzl (1860-1904) vypracoval koncept politického sionismu. Ten byl ještě více rozpracován v traktátu „Židovský stát“ (Der Judenstaat, 1896) a byl podnětem ke konání prvního sionistického kongresu v Basileji (1897) a k založení Světové sionistické organizace (World Zionist Organization, WZO). WZO rozhodla o přijetí sionistického znaku a vlajky (Magen David), hymny (Hatikvah) a programu.

10 Masaryk, Tomáš Garrigue (1850-1937)

československý politický vůdce, filosof a přední zakladatel První republiky. T.G.M. založil v roce 1900 Českou lidovou stranu, která usilovala o českou nezávislost v rámci rakousko-uherské monarchie, o ochranu menšin a jednotu Čechů a Slováků. Po rozpadu rakousko-uherské monarchie v roce 1918 se Masaryk stal prvním československým prezidentem. Znovu zvolen byl v roce 1920, 1927 a 1934. Mezi první rozhodnutí jeho vlády patřila rozsáhlá pozemková reforma. Masaryk rezignoval na prezidentský úřad v roce 1935 a jeho nástupcem se stal Edvard Beneš.

11 Velká hospodářská krize (Světová hospodářská krize)

koncem října 1929 došlo k velkému propadu akcií na americké burze a následně k hospodářské krizi. Banky požadovaly splacení půjček, což zapříčinilo zavírání továren. V důsledku toho docházelo ke zvyšování nezaměstnanosti a následně k poklesu životní úrovně. Do ledna 1930 se americký peněžní trh vzpamatoval, ale během tohoto roku došlo k další bankovní krizi. Navíc koncem roku 1930 se krize rozšířila i do Evropy. Během roku 1931 zasáhla Rakousko, Německo, Velkou Británii. Zemědělské země centrální Evropy byly zasaženy poklesem exportu, což vyvolalo zemědělskou krizi.

12 Hašek, Jaroslav (1883-1923)

český humorista, satirik, autor příběhů, cestopisných článků a esejí. Pro jeho literární dílo a pro vytvoření postavy vojáka Švejka se staly inspirací zážitky z 1. světové války. Voják Švejk se stal hlavní postavou jeho čtyřdílného humoristického románu „Příběhy dobrého vojáka Švejka“. Hašek se pohyboval v kruhu pražských umělců. Satiricky zachytil židovský sociální život a zvyky své doby. Ve svém díle zesměšňoval státní byrokracii, militarismus, klerikalismus a katolicismus.

13 Čapek, Karel (1890-1938)

český autor románů, dramatik, novinář a překladatel. Čapek byl nejpopulárnějším spisovatelem první československé republiky (1918-1939) (1918-1939), který bránil demokratické a humanistické ideály jejího zakladatele, prezidenta T. G. Masaryka. Mezi jeho nejznámější díla patří: Hovory s T. G. M., R.U.R. (Rossumovi Univerzální Roboti), Bílá nemoc, Matka. K. Čapek udržoval kontakty s předními evropskými intelektuály, ovlivnil vývoj české poezie. Mnichovská dohoda a následné útoky na jeho osobu přispěly k jeho brzkému úmrtí.

14 Gulag

sovětský systém pracovních táborů v oblasti Sibiře, který byl založen roku 1919. Prošlo jím několik miliónů vězňů, vedle vrahů, zlodějů a dalších zločinců zde byli zavřeni i političtí a náboženští odpůrci režimu. Tyto pracovní tábory představovaly významnou podporu sovětské ekonomice, zejména za vlády Stalina. Podmínky v Gulagu však byly extrémně tvrdé. Po smrti Stalina byl počet lidí vězněných v táborech výrazně snížen a podmínky se do jisté míry zlepšily.

15 Sokol

jedna z nejznámějších českých organizací, která byla založena v roce 1862 jako první tělovýchovná organizace v rakousko-uherské monarchii. Největší rozkvět zažila mezi světovými válkami, kdy počet jejích členů přesáhl 1 milion. Sokol sehrál klíčovou roli při národním odporu vůči Rakousko-Uhersku, nacistické okupaci a komunistickému režimu, i když byl právě během první světové války, za nacistické okupace a komunisty po roce 1948 zakázán. Obnoven byl v roce 1990.

16 Červená pomoc

organizace v Československu založená roku 1925 jako odnož Mezinárodní červené pomoci. Jejím úkolem bylo pomáhat v boji proti fašismu a poskytovat materiál a morální podporu politickým

vězňům a obětem perzekuce a jejich rodinám. V roce 1932 byla oficiálně rozpuštěna, ale ve svých aktivitách dále pokračovala v ilegalitě. V roce 1935 legalizovala svoji činnost pod názvem Solidarita, ale v roce 1938 byly její activity ukončeny.

17 Protektorát Čechy a Morava

Poté, co Slovensko vyhlásilo nezávislost v březnu 1939, Německo okupovalo Čechy a Moravu, které byly přeměněny v protektorát. Do čela Protektorátu Čechy a Morava byl postaven říšský protektor Konrád von Neurath. Povinnosti policie převzalo Gestapo. V roce 1941 Říše v protektorátu začala praktikovat radikálnější politiku. Byly zahájeny transporty Židů do koncentračních táborů, Terezín byl přeměněn v ghetto. Po druhé světové válce byly hranice Československa navráceny do původního stavu (kromě Podkarpatské Rusi) a většina německé populace byla odsunuta.

18 Anšlus

označení pro anexi Rakouska Německem. Mírová smlouva ze St. Germain z roku 1919 zakazovala spojení Rakouska a Německa s cílem zabránit obnově silného Německa. 12. března 1938 Hitler okupoval Rakousko a připojil ho k Německu jako provincii Ostmark. V květnu 1945 bylo Rakousko osvobozeno a roku 1955 byla potvrzena jeho nezávislost Rakouskou státní smlouvou.

19 Mnichovská dohoda

podepsána Německem, Itálií, Velkou Británií a Francií roku 1938. Umožňovala Německu okupovat Sudety (pohraniční oblast osídlenou německou menšinou). Představitelé Československa se jednání nezúčastnili. Maďarsku a Polsku byla také přislíbena část území Československa: Maďarsko okupovalo jižní a východní Slovensko a část Podkarpatské Rusy, Polsko okupovalo Těšín a část Slezska. Československo tak ztratilo rozsáhlá ekonomická a strategicky důležitá teritoria v pohraničních oblastech (asi třetinu z celého území).

20 Hácha, Emil (1872 - 1945)

prezident česko-slovenské republiky (1938-39) a prezident Protektorátu Čechy a Morava (1939-45). 13. května 1945 byl zatčen a převezen do nemocnice na Pankráci, kde zemřel.

21 Neurath, Konstantin Freiherr von (1873 - 1956)

byl německý diplomat, ministr zahraničních věcí Německa (1932-38) a říšský protektor Čech a Moravy (1939-43). Byl souzen v Norimberském procesu v roce 1946. Spojenci ho vinili ze spiknutí s cílem spáchání zločinů proti míru, plánování, zahájení a vedení válečné agrese, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Byl shledán vinným a odsouzen k patnácti letům vězení.

22 Slánského proces

V letech 1948-49 československá vláda spolu se Sovětským svazem podporovala myšlenku založení státu Izrael. Později se však Stalinův zájem obrátil na arabské státy a komunisté museli vyvrátit podezření, že podporovali Izrael dodávkami zbraní. Sovětské vedení oznámilo, že dodávky zbraní do Izraele byly akcí sionistů v Československu. Každý Žid v Československu byl automaticky považován za sionistu. Roku 1952 na základě vykonstruovaného procesu bylo 14 obžalovaných (z

toho 11 byli Židé) spolu s Rudolfem Slánským, prvním tajemníkem komunistické strany, bylo uznáno vinnými. Poprava se konala 3. prosince 1952. Později komunistická strana připustila chyby při procesu a odsouzení byli rehabilitováni společensky i legálně v roce 1963.

23 Sefardští Židé

Židé španělského a portugalského původu. Jejich předci se usadili v severní Africe, Osmanské říši, jižní Americe, Itálii a Nizozemí poté, co byli vyhnáni z Iberského poloostrova na konci 15. století. Přibližně 250 000 Židů opustilo Španělsko a Portugalsko. Značná část z nich byli tzv. Krypto-židé (Marranos), kteří konvertovali ke křesťanství pod tlakem inkvizice, ale při první příležitosti se přihlásili ke své židovské identitě. Sefardé si uchovali svou komunitní identitu, dodnes mluví ladinem. Židovský národ je tvořen dvěma hlavními skupinami: Aškenázové a Sefardé, kteří odlišují zvyky, liturgie, jejich vztah ke Kabale, výslovnost a filosofie.

24 První československá republika (1918-1938)

byla založena po rozpadu rakousko-uherské monarchie po první světové válce. Spojení českých zemí a Slovenska bylo oficiálně vyhlášeno v Praze roku 1918 a formálně uznáno smlouvou ze St. Germain roku 1919. Podkarpatská Rus byla připojena smlouvou z Trianonu roku 1920. Ústava z roku 1920 ustanovila poměrně centralizovaný stát a příliš neřešila problém národnostních menšin. To se však promítlo do vnitřního politického života, kterému naopak dominoval neustálý odpor národnostních menšin proti československé vládě.

25 Šestidenní válka (5

-10. června 1967): první útok v šestidenní válce provedlo izraelské letectvo 5. června 1967. Celá válka trvala 132 hodin a 30 minut. Boje na egyptské straně trvaly čtyři dny, zatímco boje na jordánské straně trvaly tři dny. Navzdory krátkému průběhu byla šestidenní válka jednou z nejničivějších válek mezi Izraelem a arabskými státy. Šestidenní válka zapříčinila změny v mentalitě a politické orientaci arabských států. V důsledku toho se zvýšilo napětí mezi arabskými národy a západním světem.

26 Akce 77,000 do výroby

program organizovaný komunistickým režimem, v rámci kterého 77,000 lidí považovaných za příslušníky střední třídy bylo zbaveno svých řídicích pozic a posláno do továren vykonávat manuální práci. Důvodem pro tuto akci bylo degradovat ty, které režim považoval za intelektuály. Děti komunistických rodičů byly zvýhodněny při přijímání na vysoké školy, zatímco dětem rodičů ze střední třídy bylo znemožněno dosáhnout vyššího vzdělání, a ti, kteří byli již na univerzitě, byli často vyhozeni.

27 1956

23. října 1956 začala v Maďarsku revoluce proti komunistickému režimu. Revoluce začala demonstracemi studentů a pracujících v Budapešti a zničením Stalinovy obrovské sochy. Předsedou vlády byl jmenován umírněný komunistický představitel Imre Nagy, který slíbil reformy a demokratizaci. SSSR stáhl svá vojska umístěná v Maďarsku již od konce 2. světové války. Po

prohlášení Nagyho, že Maďarsko vystoupí z Varšavského paktu a bude uskutečňovat politiku neutrality, se sovětská vojska do Maďarska vrátila a ukončila 4. listopadu povstání. Následovaly masové represe a zatýkání. Přibližně 200,000 Maďarů uprchlo ze země. Nagy a někteří jeho stoupenci byli popraveni. Do roku 1989 a pádu komunistického režimu byla revoluce z roku 1956 oficiálně považována za kontra-revoluci.